

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

KENTSEL DEĞİŞİM VE KONUT: TRABZON YENİMAHALLE
BAHÇELİEVLER ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mim. Gül KİPRİT KAHVECİ

ŞUBAT 2018
TRABZON

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

MİMARLIK ANABİLİM DALI

**KENTSEL DEĞİŞİM VE KONUT: TRABZON YENİMAHALLE
BAHÇELİEVLER ÖRNEĞİ**

Mim. Gül KİPRİT KAHVECİ

**Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde
“YÜKSEK MİMAR”
Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 29.12.2017
Tezin Savunma Tarihi : 01.02.2018**

Tez Danışmanı : Prof. Dr. İlkey ÖZDEMİR

Trabzon 2018

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**Mimarlık Anabilim Dalında
Gül KİPRİT KAHVECİ Tarafından Hazırlanan**

**KENTSEL DEĞİŞİM VE KONUT: TRABZON YENİ MAHALLE
BAHÇELİEVLER ÖRNEĞİ**

**başlıklı bu çalışma, Enstitü Yönetim Kurulunun 02/ 01 / 2018 gün ve 1734 sayılı
kararıyla oluşturulan jüri tarafından yapılan sınavda
YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak kabul edilmiştir.**

Jüri Üyeleri

Başkan : Prof. Dr. İlkyay ÖZDEMİR

Üye : Prof. Dr. Sare SAHİL

Üye : Doç. Dr. Cengiz TAVŞAN

7. Özdemir
Sare
C. Tavşan

**Prof. Dr. Sadettin KORKMAZ
Enstitü Müdürü**

ÖNSÖZ

“Kentsel Değişim Ve Konut: Trabzon Yenimahalle Bahçeli Evler Örneği” isimli tez çalışması Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır.

Tezin hazırlanmasında çalışmamı yönlendiren ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam sayın Prof. Dr. İlkey ÖZDEMİR’e; hayatımın her anında bana destek olan aileme ve her daim yanımda olan sevgili eşim Oğuz KAHVECİ’ye sonsuz teşekkür ediyorum.

Gül KİPRİT KAHVECİ
Trabzon, 2018

TEZ ETİK BEYANNAMESİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kentsel Değişim ve Konut: Trabzon Yenimahalle Bahçeli Evler Örneği” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Prof. Dr. İlkey ÖZDEMİR sorumluluğunda tamamladığımı, verileri/örnekleri kendim topladığımı, deneyleri/analizleri ilgili laboratuvarlarda yaptığımı/yaptırdığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

01.02.2018

Gül KİPRİT KAHVECİ

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ.....	III
TEZ ETİK BEYANNAMESİ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	VII
SUMMARY	VIII
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	IX
TABLolar DİZİNİ.....	XI
1. GENEL BİLGİLER.....	1
1.1. Giriş.....	1
1.1.1. Çalışmanın Amacı	1
1.1.2. Yöntem	2
1.2. Kavramlar.....	3
1.2.1. Kent Kavramı	3
1.2.2. Kent Kimliği Kavramı.....	6
1.2.2.1. Fiziksel Çevre Faktörü: Fiziksel Kimlik	7
1.2.2.2. Kültür ve Zaman Faktörü: Toplumsal Kimlik.....	12
1.2.3. Kentsel Değişim Kavramı	13
1.2.4. Konut Kavramı ve Konut Tipleri	19
1.2.5. Türkiye’de Kentsel Değişim Süreci	20
1.2.5.1. Türkiye’de Kentsel Değişimin Konut Mimarlığına Etkisi	23
1.2.6. Trabzon’da Kentsel Değişim Süreci.....	25
1.2.6.1. Trabzon’da Kentsel Değişimin Konut Mimarlığına Etkisi	33
2. YAPILAN ÇALIŞMALAR, BULGULAR.....	39
2.1. Trabzon Yenimahalle Bahçelievler Çalışma Alanındaki Değişimin Analizi	39
2.1.1. Çalışma Alanı	39
2.1.2. Yenimahalle Bahçelievler Çalışma Alanındaki Fiziksel Değişimin Kent-Parsel-Yapı Ölçeğinde İncelenmesi	40
2.1.2.1. Birinci Aşama Kent Ölçeğinde: 1950’li Yıllardan Günümüze Trabzon Yenimahalle Bölgesi	40

2.1.2.2. İkinci Aşama Parsel Ölçeğinde: 1950’li Yıllardan Günümüze Trabzon Yenimahalle Bahçelievler Tez Alanının Yapılaşma Şartlarındaki Değişimlerin İmar Durumları ve Sokak Silüetleri Üzerinden İncelenmesi	45
2.1.2.3. Üçüncü Aşama Yapı Ölçeğinde: 1950’i Yıllardan Günümüze Trabzon Yenimahalle Bahçelievler Tez Alanındaki Yapılarda Görülen Görsel ve İşlevsel Değişimler	55
3. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	82
4. KAYNAKLAR.....	90
ÖZGEÇMİŞ	

Yüksek Lisans Tezi

ÖZET

KENTSEL DEĞİŞİM VE KONUT: TRABZON YENİMAHALLE BAĞÇELİ EVLER ÖRNEĞİ

Gül KİPRİT KAHVECİ

Karadeniz Teknik Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. İlkey ÖZDEMİR
2018, 92 Sayfa

Bu çalışmada kent dinamiğinin kentleşme süreci içerisinde biriktirdiği değişim ve dönüşüm olgularının mimari üzerindeki etkisi konut örneği üzerinden incelenmiştir. Her gün değişen ve dönüşen toplum beraberinde değişen yaşam şartlarına neden olmakta ve yaşamın doğrudan etkilendiği mekânsal tasarım problemini de değişim ve dönüşüme zorlamaktadır. Böylece fiziksel şartlara uyum sağlayarak ayakta kalan mimari yapılar zamanın etkisini üzerinde biriktirerek katmanlaşmaktadır. Çalışmanın amacı oluşan bu katmanların neden ve nasıl var olduğunu görsel ve yazılı kaynaklara başvurarak açığa çıkarmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kent, Kent Kimliği, Kentsel Değişim, Konut, Konutta Değişim.

Master Thesis

SUMMARY

URBAN CHANGE AND HOUSING: SAMPLE OF TRABZON YENİMAHALLE GARDEN
HOUSES

Gül KİPRİT KAHVECİ

Karadeniz Technical University
The Graduate School of Natural and Applied Sciences
Architecture Main Science

Advisor: Assoc. Prof. Dr. İlkey ÖZDEMİR
2018, 92 Pages

In this study, the effect of urban dynamism changes and transformations accumulated in the urbanization process on the architectural has been investigated through the housing example. Every day, the changing and transforming society causes changing living conditions and the spatial design problem that directly affects life is forced also changing and transforming. In this way, architectural structures that survive by adapting to physical conditions are layered by accumulating the effect of time. The aim of the study is to reveal the reasons why and how these layers are formed by referring to visual and written sources.

Key Words: Urban, Urban Identity, Urban Change, Housing, Change in Housing.

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. Yöntem şeması	3
Şekil 2. Kent bileşenleri	4
Şekil 3. İstanbul silüeti	6
Şekil 4. Kent kimliği bileşenleri	7
Şekil 5. İstanbul boğazı	8
Şekil 6. Çamlıhemşin evleri (Yağışın bol olduğu bölgedeki konut tipi).....	9
Şekil 7. Kapadokya bölgesi	9
Şekil 8. Amasya yerleşimi	10
Şekil 9. Eiffel kulesi, Paris	11
Şekil 10. Tac Mahal, Hindistan	11
Şekil 11. Piazza Del Campo, Sienna, İtalya.	11
Şekil 12. Trabzon Meydanı eski hali	14
Şekil 13. Kentsel değişim faktörleri	15
Şekil 14. Ankara Bahçelievler Yapı kooperatifi, Harmen Jansen	24
Şekil 15. Trabzon limanı eski görüntüsü	25
Şekil 16. Trabzon kenti surları ve sur kapıları	26
Şekil 17. Trabzon kenti tarihi gelişimi	27
Şekil 18. Filizis'in Trabzon haritası	28
Şekil 19. Trabzon Orta Mahalle evleri	34
Şekil 20. Bahçelievler Kooperatif Konut Alanından örnek konut tipi	35
Şekil 21. Zağanos vadisinde gecekondü yerleşimleri 2005.....	35
Şekil 22. 1970 li yıllarda Yenimahalle sahili	36
Şekil 23. 1980'lerde yapılan kooperatif konut örneği, Sağlık Sitesi Yapı Kooperatifi	37
Şekil 24. Güvenlikli site örneği: Ongan Park Sitesi, 2015	37
Şekil 25. Tez alanından 1960'lı yıllara ait olduğu düşünülen bir fotoğraf.....	39
Şekil 26. 1950 öncesi Yenimahalle ve çevresi şematik anlatım.....	41
Şekil 27. 1950'lerde Yenimahalle ve çevresi (sağdaki bloklar: Erkek Sanat Okulu).....	41
Şekil 28. Tez alanının Yenimahalle bölgesindeki konumu	42
Şekil 29. 1970 lerde Hüseyin Avni Aker Stadyumu ve çevresi	43
Şekil 30. Hüseyin Avni Aker Stadyumu yıkım aşamasında, 2017.....	43

Şekil 31.	2017 yılı Yenimahalle ve çevresi şematik anlatım.....	44
Şekil 32.	Tez alanı 1970 imar durumu	45
Şekil 33.	Tez alanı 1977-1984 imar Durumu	47
Şekil 34.	Tez alanı 1989 imar Durumu	47
Şekil 35.	Tez alanı 2002 imar durumu	48
Şekil 36.	Tez alanındaki yapıların kat yüksekliklerinin günümüzdeki durumu ve eklenen yapılar.....	50
Şekil 37.	Tez alanında işlevsel değişim geçiren yapılar	50
Şekil 38.	Sokak silueti numaraları	51
Şekil 39.	1 nolu sokağın 1950 li yıllardaki genel görünüşü	51
Şekil 40.	2 nolu sokağın 1950 li yıllardaki genel görünüşü	52
Şekil 41.	3 nolu sokağın 1950 li yıllardaki genel görünüşü	53
Şekil 42.	4 nolu sokağın 1950 li yıllardaki genel görünüşü	54
Şekil 43.	5 nolu sokak silueti.....	55
Şekil 44.	Tez alanı ada ve parsel numaraları	56
Şekil 45.	Tez alanındaki yapılar görsel ve işlevsel değişim yüzdeleri	83

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1.	Trabzon'da kentsel değişim örneği: Meydan parkı..... 31
Tablo 2.	Trabzon'da kentsel değişim örneği: Suluhan ve çevresi..... 32
Tablo 3.	Trabzon'da kentsel değişim örneği: Kanuni Anadolu Lisesi ve çevresi..... 32
Tablo 4.	Trabzon'da kentsel değişim örneği: Uzun Sokak'tan Yenicuma'ya bakış 32
Tablo 5.	Trabzon'da kentsel değişim örneği: Erdoğan yolu 33
Tablo 6.	Trabzon'da kentsel değişim örneği: Uzun Sokak 33
Tablo 7.	Trabzon'da kentsel değişimin konut mimarlığına etkisi: güncel örnekler..... 38
Tablo 8.	Yenimahalle sahilinin yıllara göre durumu 44
Tablo 9.	Tez alanının 1950'lerdeki kat yükseklikleri ile 1970 imar durumuyla önerilen kat yüksekliklerinin karşılaştırılması 46
Tablo 10.	2 kat ayırık nizam kat yüksekliği 48
Tablo 11.	Tez alanının 1950'lerdeki kat yükseklikleri ile 2002 imar durumuyla önerilen kat yüksekliklerinin karşılaştırılması 49
Tablo 12.	1 nolu sokak silüetindeki değişimler..... 52
Tablo 13.	2 nolu sokak silüetindeki değişimler..... 52
Tablo 14.	3 nolu sokak silüetindeki değişimler..... 53
Tablo 15.	4 nolu sokak silüetindeki değişimler..... 54
Tablo 16.	1950 yılında uygulanan konut tipinin görünüşleri 56
Tablo 17.	1950 yılında uygulanan konut tipinin örnek planları ve kesitleri (Trabzon Büyükşehir Belediyesi Arşivi)..... 58
Tablo 18.	Tez alanındaki yapıların görsel ve işlevsel değişim kriterleri..... 59
Tablo 19.	567 ada 1 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu 59
Tablo 20.	567 ada 1 nolu parseldeki konuttaki değişimler..... 60
Tablo 21.	567 ada 2 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu 60
Tablo 22.	567 ada 2 nolu parseldeki konuttaki değişimler..... 61
Tablo 23.	568 ada 3 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu 61
Tablo 24.	568 ada 3 nolu parseldeki konuttaki değişimler..... 62
Tablo 25.	568 ada 5 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu 62
Tablo 26.	568 ada 5 nolu parseldeki konutun durumu 63
Tablo 27.	568 ada 7 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu 63

Tablo 28.	568 ada 7 nolu parseldeki konuttaki değişimler.....	64
Tablo 29.	568 ada 9 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu	64
Tablo 30.	568 ada 9 nolu parseldeki konuttaki değişimler.....	65
Tablo 31.	569 ada 1 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu	65
Tablo 32.	569 ada 1 nolu parseldeki konuttaki değişimler.....	66
Tablo 33.	569 ada 2 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu	66
Tablo 34.	569 ada 2 nolu parseldeki konuttaki değişimler.....	67
Tablo 35.	569 ada 7 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu	67
Tablo 36.	569 ada 7 nolu parseldeki konuttaki değişimler.....	68
Tablo 37.	569 ada 10 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu	68
Tablo 38.	569 ada 10 nolu parseldeki konuttaki değişimler.....	69
Tablo 39.	570 ada 6 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu	69
Tablo 40.	570 ada 6 nolu parseldeki konuttaki değişimler.....	70
Tablo 41.	570 ada 8 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu	70
Tablo 42.	570 ada 8 nolu parseldeki konuttaki değişimler.....	71
Tablo 43.	570 ada 12 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).	71
Tablo 44.	570 ada 12 nolu parseldeki konuttaki değişimler.....	72
Tablo 45.	570 ada 13 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu	72
Tablo 46.	570 ada 13 nolu parseldeki konuttaki değişimler.....	73
Tablo 47.	570 ada 14 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu	73
Tablo 48.	570 ada 14 nolu parseldeki konuttaki değişimler.....	74
Tablo 49.	571 ada 2 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu	74
Tablo 50.	571 ada 11 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu	75
Tablo 51.	571 ada 11 nolu parseldeki konuttaki değişimler.....	75
Tablo 52.	571 ada 12 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu	76
Tablo 53.	571 ada 12 nolu parseldeki konuttaki değişimler.....	76
Tablo 54.	571 ada 13 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu	77
Tablo 55.	571 ada 13 nolu parseldeki konuttaki değişimler.....	77
Tablo 56.	571 ada 14-15 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu.....	78
Tablo 57.	571 ada 14-15 nolu parseldeki konuttaki değişimler	78
Tablo 58.	Tez alanındaki yapıların görsel ve işlevsel değişim tablosu	79
Tablo 59.	Tez alanından kat yüksekliği değişime örnekler	84
Tablo 60.	Tez alanına sonradan eklenen konutlar	85
Tablo 61.	Tez alanındaki yapılardaki malzeme değişime örnekler	86

Tablo 62.	Tez alanındaki konutlarda balkon kapatma örnekleri	87
Tablo 63.	Tez alanındaki konutlarda güvenlik önlemi örnekleri.....	88

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Giriş

Tarih boyunca kentler, kuruldukları fiziksel çevre içinde kaydettikleri kültürel birikimleri iz olarak taşır. Zaman ve mekân ilişkisinin gelişimini yansıtan kent, aynı zamanda, zaman ve mekânı deneyimleyen ‘insan’ için de bir dekor oluşturur. Kent insandan, insan kentten beslenir; insanların yaşam biçimiyle etkileşim halinde olan sosyokültürel ve sosyoekonomik faktörler kenti sürekliliği olan bir değişime zorlar. Kent yaşayan bir organizma gibi; kentsel ölçekten yapı ölçeğine kadar bütünsel bir davranış sergiler; dokusuna uygun olan eklemeleri kabul eder, uygun olmayanları ise reddeder.

Değişen zaman şartları, kentin yapıtaşını insanın barınma ihtiyacını karşılamak için oluşturduğu konut kültürünün değişimine ve dönüşümüne de neden olur. Kentin barınma ihtiyacı için kentliye sunduğu yaşam alanları çevresel faktörlerin etkisinde gelişmeye ya da aksine yaşam alanını zorlayacak müdahalelere maruz kalabilir. Kentleşme olgusunun beraberinde getirdiği hızlı nüfus artışı, küreselleşme olgusunun etkisinde değişen yaşam biçimleri ve de tüm bu durumları düzenleme amacıyla oluşturulan yasal kararlar kentlinin yaşam alanındaki konut kavramını değişime zorlar.

Konutta yaşanan bu değişim, var olanın yıkılıp yeniden yapılması ya da eskinin üzerine eklemeler yapılması şeklinde gerçekleşir. İnsan yaşam biçimiyle konutunu tarif eder, konut taşıdığı eklemelerle değişen yaşam kültürünün kanıtıdır. Sonuç olarak zaman faktörü kentin üzerine iz bırakarak ya da var olan izleri silerek kenti ve kentliyi değişime zorlar.

1.1.1. Çalışmanın Amacı

Çalışmanın temel amacı; kentin oluşum süreci içerisinde, sahip olduğu fiziksel ve toplumsal kimliğin zaman faktörü altında geçirdiği bağlamsal değişimin, insan ve mekânla karşılıklı etkileşim içerisinde olduğunu irdelemektir. Bu amaç doğrultusunda, tez kapsamında Trabzon kenti Ortahisar ilçesi Yenimahalle’de, yapımına 1950’li yıllarda konut kooperatifi olarak başlanmış Bahçelievler alanındaki fiziksel değişim

incelenmektedir. Yenimahalle Bahçelievler müstakil konut alanı, tek ve ikiz evler olmak üzere iki tip olarak tasarlanmıştır. Tez kapsamında konut alanının doğusunda kalan 20 adet bahçeli tek evler konut alanı incelenmektedir.

Trabzon kentinin geçirdiği kentsel değişim sürecinin Yenimahalle Bahçelievler müstakil konut alanı üzerindeki etkisinin analiz edildiği tez kapsamında fiziksel değişim 3 aşamada incelenmektedir.

Birinci aşamada; Trabzon kentinin 1950’li yıllardan günümüze kadar geçirdiği kentsel değişimin Yenimahalle bölgesi üzerindeki etkileri incelenmiştir. Gelişen Trabzon kentinin önemli sağlık, eğitim ve spor yapılarının bulunduğu Yenimahalle bölgesinin sahip olduğu yerleşim ve buna bağlı değişim potansiyeli anlatılmaktadır.

İkinci aşamada Yenimahalle Bahçelievler tez alanının ada ve parsel ölçeğinde 1950’li yıllardan günümüze kadar geçirmiş olduğu yapılaşma şartlarındaki değişim imar durumları ve sokak silüetleri üzerinden incelenmektedir.

Üçüncü aşamada Yenimahalle bölgesinin 1950’li yıllardan bugüne geçirdiği değişimler sonucunda, bahçelievler tez alanında bulunan parsellerin yapılaşma şartlarının da değişmesi üzerine, tez alanındaki mevcut konutların geçirdiği fiziksel değişim incelenmiştir. Bu fiziksel değişim konut cephelerindeki görsel değişimler ve yapının konut amacından çıkması sonucu yaşadığı işlevsel değişimi içermektedir.

1.1.2. Yöntem

Kentsel değişim ve konut başlığı altında oluşturulan tez çalışmasının birinci kısmında kavramsal alt yapıya yönelik tanımlamalar yapılmıştır. Kavramsal alt yapı kapsamında; kent kavramı, kent kavramının oluşum ve gelişim süreci içerisinde kazandığı kimlik, kent kimliğini oluşturan fiziksel ve toplumsal etmenler, kentsel değişim ve değişimi etkileyen faktörler ve konut kavramları açıklanmıştır.

Kavramsal alt yapı içeriğinde açıklanan kent, kent kimliği, kentsel değişimi etkileyen faktörler ve konut kavramları Türkiye ve Trabzon kenti ölçeğinde irdelenmiştir. Kentsel değişimin konut mimarlığı üzerindeki etkisinin tarihsel süreci Türkiye ve Trabzon başlıkları altında açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci kısmında tez alanının tarihsel süreci ve tez alanındaki kentsel değişim; belediyeden alınan imar planı kararlarına, tez alanındaki konut kullanıcılarıyla

yapılan görüşmelere, tez alanında yapılan gözlemlere, eski ve yeni fotoğraflardan oluşan görsel ve yazılı kaynaklara dayalı olarak 3 aşamada (kent-parcel-yapı) analiz edilmiştir.

Şekil 1. Yöntem şeması

1.2. Kavramlar

1.2.1. Kent Kavramı

Kent; içinde bulunduğu fiziksel çevre, kültür ve zaman bileşenleri ile birlikte şahit olduğu ‘an’ın yaşantısını kaydeden ‘dinamik’ bir olgudur. Ayrıca kent; geçmişin katmanlarını taşıyan, bugünün kalemiyle geleceğe yazılan rehber gibidir. Kent, tarihi içerisinde yaratılan değerlerin bir birikimi olarak toplumun kültürel niteliklerini yansıtan bir mirastır, üzerinde bireysel ya da toplu sayısız izler taşır. Lynch’e göre “Kentte her durumda gözün görebileceği kulağın işitebileceğinden fazlası, keşfedilmeyi bekleyen bir dekor ya da manzara vardır. Hiç bir şey kendiliğinden deneyimlenemez. Çevresiyle her zaman bağları olmalıdır, kendisini meydana getiren olaylar dizisiyle, geçmiş deneyimlerin hatırasıyla algılanabilir.” (Lynch, 1973,s.1).

Şekil 2. Kent bileşenleri

Kent sürekli bir devinim halinde olduğu için somut kriterlere dayanılarak bir kent tanımı yapmak doğru olmaz. Tarih boyunca kentlerin oluşumu ve gelişimi ele alındığında belirli eylemlerin ve unsurların kentin meydana gelişinde önemli rol aldığı görülmektedir. Kentin oluşumunun ilk aşamasında yaşantının sürdürülmesi temel etkidir. Bunun için insan doğru yeri bulma kaygısı içinde fiziksel çevre ve yaşam koşullarını deneyimler. Yer seçiminde temel etkenler toprağın verimliliği ve çevre ile kolay yoldan ulaşımı sağlayabilmektir. Bu nedenle su kenarlarında toprağın verimli oluşu ve akarsuların ulaşımına olanak tanınması kentleşme olgusunu etkilemiştir. Zaman içinde sosyokültürel ve fiziksel açılardan dönüşüme uğrayan kentte Ortaçağ dönemlerinde toplumsal gelişme ile birlikte din en belirgin toplumsal kurum iken, dini önderler ise toplumun yöneticileri işlevini üstlenmişlerdir. Din yönünden egemen olma amacı ön plana çıkınca savaşlar yapılmış ve bu olaylar beraberinde savunma ile birlikte kentlerin biçimlenmesinde rol oynamış sonuç olarak fiziksel mekânda kentlere surlar, şatolar, kaleler, kiliseler ve anıtlar biçiminde yansımıştır. Sanayi devrimi ile birlikte, buhar gücünün ortaya çıkardığı yenilikler kentlerin değişimini etkilemiştir. Buhar gücü ile çalışan trenler ile karayolu ulaşımı gelişmiş, fabrikaların çoğalması ile işçiler ve beraberinde işçi konutları ortaya çıkmıştır. Böylece kentler ortaçağ kentlerinin surları dışında işçi mahalleleri ve fabrikalarla genişleyip büyümüşlerdir. Sanayi devrimi ile birlikte işçi sınıfının ortaya çıkışı ile siyasal, ekonomi ve giderek mülkiyet etmenleri kentlerin biçimlenmesinde ana etmenler olarak işlev görmüştür. Sanayi devrimi sonrasında günümüze kadar olan teknolojik gelişmeler otomasyon çağını açmıştır. Bu hızlı gelişmenin fiziksel mekâna yansımaları metropoller, megapolisler şeklinde olmuştur. (Ertürk ve Sam, 2009).

Kent sosyal bir olgudur, toplumsal şartların insanlar üzerindeki etkisini sahneleyen bir dekordur. İnsan yaşadığı çevrenin şartları doğrultusunda değiştiği gibi yaşadığı çevreyi kendi istediği şartlar doğrultusunda değiştirir ve kendine özgün kılar. Kent insandan beslenir, insan da kentten. Lynch, Kent İmgesi kitabında insan ve kent ilişkisinden şöyle bahseder. “Kent, çok çeşitli sınıf ve karakterlere sahip milyonlarca insan tarafından algılanabilen ve hatta zevk alınan bir nesne olmanın ötesinde, yapısını kendilerince sebeplere göre sürekli geliştiren pek çok yaratıcının da ürünüdür.” (Lynch, 1973,s.2).

Kentler dünümüz ve bugünümüz arasındaki ilişkinin izinin sürüldüğü, geçmişle bağlantı kuran yerlerdir. Geçmişin birikimiyle tasarlanmış bir dekor olan kentte, fiziksel ve toplumsal mekânda örgütlenmiş öğelerin bütünü bir anlam ifade etmektedir. Kentler farklı mekânsal örgütlenme biçimiyle üzerinde yaşayan, dolaşan insanlara kendini sunmaktadır. (Dikici Köseoğlu, 2009; Özaydın ve Ark, 2002).

Kent tanımı; kültürel, sosyal, dinamik, yaşayan bir olgu olmasının yanında farklı bilim dallarına göre de değerlendirilmiştir.

- Ekonomik nitelik ölçütüne göre kent; “sanayi kenti, liman kenti, rekreasyon ve turizm kenti, maden ya da petrol kenti, üniversite kenti, turistik kent vb. işgücü ve üretim kriterleri gibi ekonomik ölçütlere göre değerlendirilir” (İlgar, 2008; Özer, 1998; s.6).
- Nüfus ölçütüne göre kent; “Bu ölçüte göre yapılan tanımlamalarda, nüfus büyüklüğü belirli bir düzeyi aşan yerler kent kabul edilmektedir. Ülkemizde kentlere ilişkin yönetsel ve yasal düzenlemelerin yanı sıra, kentsel araştırmalardaki kent tanımında da nüfus ölçütünün kullanıldığı görülmektedir. Devlet planlama teşkilatı ve akademik kuruluşların araştırma ve çalışmalarında, genellikle nüfus ölçütünün kullanıldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda genellikle 10.000 nüfus büyüklüğü kent tanımı için temel alınmaktadır ” (Ertürk ve Sam; 2009;s.42).
- Yönetimsel sınır ve yapı ölçütüne göre kent; “Belirli bir yönetsel sınır içerisinde kalan ve bu sınır içinde özel bir yönetsel yapıya sahip olan yerleşme yerleridir. Bu ölçüte göre yapılan kent tanımı kullanıldığında, diğer kriterlere göre kent niteliği taşımayan bazı yerleşmelerin de kent olarak kabul edildiği görülebilmektedir.” (Ertürk ve Sam, 2009;s.43).

Sonuç olarak kent tanımı, tanımlamanın yapıldığı disipline göre farklılık gösterse de kentin yapıtaşının ‘çevresiyle etkileşim halinde bulunan insan’ olduğu söylenebilir. Sürekli genişleyen ve değişik nitelikteki insanlardan oluşan toplum, yeni biyolojik ve kültürel kaynaşmalar için uygun bir gelişme alanıdır. Değişik kültürde insanların farklı coğrafyalarda farklı kentlere can vermesi beraberinde ‘kent kimliği’ kavramını getirmiştir.

1.2.2. Kent Kimliği Kavramı

Genel olarak kimlik kavramı birini diğerinden ayıran, farklılık yaratan özellik olarak tanımlanabilir. Kimlik; sadece ait olduğu yere, nesneye ya da canlı ya aittir, tektir ve özgündür.

Kent ölçeğinde kimlik kavramı ele alındığında, kentin yalnızca kendi içinde anlam bulan ‘bağlamsal’ özelliklerini değerlendirmek gerekir. Kent kimliği; bir ‘yer’in kent olabilmesi için sahip olduğu doğal ve yapay elemanları ve sosyokültürel özellikleri içerir.

Kentleri birbirinden ayıran en önemli özellik o kentin kendine özgü bir karaktere sahip olmasıdır. Kent, kendine özgü karakteri oluşumunun başladığı yerden ve onu yaratan insanların yaşam biçimlerinden beslenerek ortaya çıkartır. Ortaya çıkan özgün nitelikler o kentin sembolü haline gelir. Bu sembol ilk defa gördüğümüz bir kenti algıladığımızda zihnimizde oluşan ve belleğimizde yer eden izlerdir. Kent bellekte bıraktığı bu izlerle kendi kimliğini anlatır.

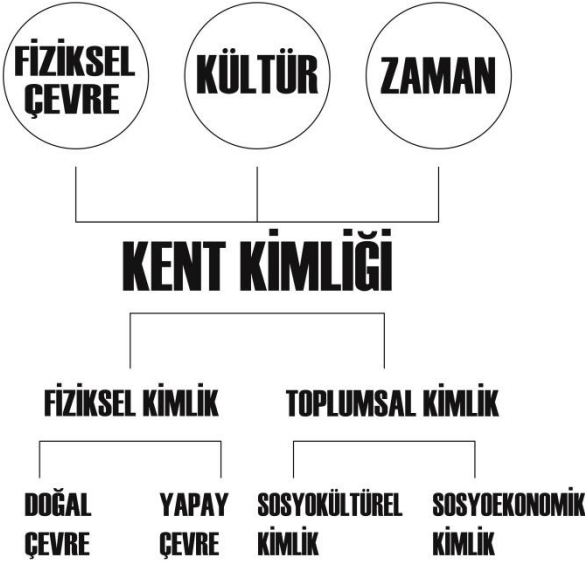

Şekil 3. İstanbul silüeti (URL-1).

“Bir yerin kimlikli hale gelmesi sadece o yerdeki binaların birbirine göre olan konumlarıyla, o binaların biçimleriyle ya da aradaki boşlukların peyzaj özellikleriyle

açıklanamaz. O yerde gerçekleştirilen faaliyetler, bu faaliyetlerin yarattığı insan yoğunluğu ve etkileşme biçimlerinin yarattığı anlamlılıklar da kimliğin oluşumuna katkıda bulunur. Bir başka deyişle kimlik, faaliyetler ve fiziki çevrenin bütünlüğüne ilişkin bir niteliktir. Bir yerin kimliğinin biçimlenişi temelde tarihsel bir olgudur. Zaman içinde oluşmuştur. Gelecekte de tarihsel oluşumunu sürdürecektir. Başarılması gereken, gelişmesi sırasında kimlikliliğinin sürekli olarak yeniden ve yeniden üretilebilmesidir” (Tekeli, 2009,s.84).

Kenti oluşturan unsurlar aynı zamanda kent kimliğinin oluşumunun temelini oluşturur. Belli bir fiziksel çevreye sahip sosyokültürel oluşumlarla zamanın şartlarına göre şekillenen, yapıtaş insan olan kentin, kimlik oluşumunun da içinde bulunduğunu şartların etkisinde var olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda kimliği oluşturan unsurları fiziksel çevre, kültür ve zaman üçlemesiyle açıklayabiliriz, bu üçlünün sürekliliği kenti; izleri ise kent kimliğini oluşturur.

Şekil 4. Kent kimliği bileşenleri

1.2.2.1. Fiziksel Çevre Faktörü: Fiziksel Kimlik

Tarih boyunca kentlerin kuruluşunda özellikle yer seçiminde temel etkenin toprak verimliliği olduğunu, bunun ardından çevre ile fiziki ilişki kurma eyleminin önemli olduğunu; kentte doğal koşulların kolaylık sağladığı, güvenlik probleminin olmadığı önemli noktalarda barınma ihtiyacının görüldüğünü ve içinde bulunduğu fiziki şartlara

göre kentin zamanla şekil aldığını görürüz. Kentin çıkış noktası olan ‘yer’ ve zamanla bulunduğu yere göre aldığı ‘şekil’ ,kentlerin fiziksel özellikleriyle de kimlik kazanabileceğini gösterir. Fiziksel kimliğin oluşumunda etkili olan fiziksel çevre faktörün; doğal ve yapay çevre olarak ikiye ayırabiliriz.

- Doğal Çevre

Kentin sahip olduğu coğrafi konum, topografya, iklim, bitki örtüsü, jeolojik yapı unsurlarını kısaca doğal çevre olarak tanımlayabiliriz.

- Coğrafi Konum

Bazı kentler sahip oldukları coğrafi konumdan ötürü diğer kentlerden ayrıdır. Örneğin iki kıtayı birbirine bağlayan boğazların olduğu şehirler İstanbul ve Çanakkale boğazları kentlerin belirleyici özelliklerindedir.

Şekil 5. İstanbul boğazı (URL-2).

- İklim ve Doğal Bitki Örtüsü

İklim faktörü fiziksel çevrenin biçimlenmesinde önemli rol oynar. Kentin doğal yaşamını oluşturan iklim şartları, yapay çevrenin oluşumunda da önemli bir bağlayıcı rol üstlenir. Örneğin Türkiye'nin en fazla yağış alan kenti olarak bilinen Rize kenti, sahip olduğu çay bahçeleriyle Türkiye'nin en fazla çay yetiştiriciliğinin olduğu kent olarak diğerlerinden ayrılır. Yağışın bol olduğu bu bölgede yapılaşma şartları da bu yönde gelişir.

Şekil 6. Çamlıhemşin evleri (Yağışın bol olduğu bölgedeki konut tipi), (URL-3).

- Jeolojik Yapı

Bir bölgenin jeolojik yapısı, bölgenin sahip olduğu zemin özelliklerini gösterir. Bu da yapıları çevrenin malzemesinden yapım tekniğine ve boyutlarına kadar karar vermede önemli rol üstlenir. Örneğin Kapadokya bölgesi, milyonlarca yıl önce lav ve küllerin oluşturduğu yumuşak tabakaların yağmur ve rüzgâr tarafından aşındırılmasıyla ortaya çıkmıştır ve bu bölgedeki kentler peribacalarıyla bilinmektedir.

Şekil 7. Kapadokya bölgesi (URL-4).

- Topografya

Topografya faktörü kentin genel yerleşimini belirleyerek kente kendine özgü bir özellik kazandırır. Doğru yerleşim kararlarıyla planlanmış kentler, topografya ile

bütünleşerek kendine özgü kimlik kazanır. Örneğin vadi içinde ırmak kenarına kurulan Amasya kenti sahip olduğu doğal yerleşimiyle diğer kentlerden farklıdır.

Şekil 8. Amasya yerleşimi (URL-5).

- Yapay Çevre

Kentlerin yapıtaşı insandır. Kendine barınacak ve korunacak güvenli bir yer seçen insan, zamanla seçtiği yeri büyütür, yaşatır ve geliştirir. Bu gelişim zamanın şartlarına göre yaşayan insan faktörünün sahip olduğu ihtiyaç, deneyim, birikim, inanış ölçütlerine göre şekillenen bir yapıyı oluşturur. Bu yapıyı çevrenin içerisinde yaşamı kolaylaştıran yollar, yapılar, donatılar, sembol olmuş elemanlar, açık alanlar, meydanlar bulunmaktadır.

Yapay çevreyi oluşturan öğelere kısaca değinecek olursak;

- Binalar/Yapılar

İnsanın doğal çevre içinde gereksinimlerini karşılamak için tasarladığı yapıyı çevrenin önemli elemanlarıdır. Binalar görünümleri ile içinde yaşayan toplumun tarihini, kültürünü, dünya görüşünü, estetik tercihlerini, içinde bulunduğu dönemin yaşam şartlarını yansıtan rehberlerdir. Bazı mimari eserler, toplumun ortak paydasında buluşan bir sembol niteliği taşıyarak, kentin kimliğinin anlatılabilmesi için araç ve amaç olarak kullanılabilirler. Bulduğu kentle özdeşleşmiş yapılara örnek olarak; Paris'teki Eiffel kulesi, Hindistan'daki Tac Mahal gibi yapılar gösterilebilir.

Şekil 9. Eiffel kulesi, Paris (URL-6).

Şekil 10. Tac Mahal, Hindistan (URL-7).

- Yollar, Meydanlar ve Açık Alanlar

İnsanlar gereksinimlerini karşılamak için çevre ile fiziki ilişkiler kurarken ulaşım problemiyle karşılaşmış ve yapıları birleştiren, onlara yön veren yol kavramını geliştirmişleridir. Yollar sadece ulaşım alanları değil, sosyal yaşamında sürdürdüğü kamusal alanlardır.

Meydanlar doğal ya da yapay öğelerle sınırlanmış, genellikle kentin ana ulaşım akslarıyla ilişkili; kentlinin kültürel, dini, siyasi ya da ticari faaliyetleri nedeni ile ihtiyaç duyulan sosyal alanlardır.

Açık alanlar; yapılı alanların dışında, genellikle ulaşım ağıyla bütünleşen, kendiliğinden oluşabileceği gibi insan eliyle de yapılabilmiş olan etkileşim alanlarıdır. Meydanlar ve açık alanlar her kentin kendi kültürüne ve doğal şartlarına göre şekillenir, dolayısıyla bu farklılık yapay çevre kimliği öğelerindedir.

Şekil 11. Piazza Del Campo, Sienna, İtalya (URL-8).

1.2.2.2. Kültür ve Zaman Faktörü: Toplumsal Kimlik

Yaşanılan ya da yaşanılacak olan an kavramının oluşturduğu zaman faktörü, toplumun sahip olduğu maddi ya da manevi bütün özelliklerini biriktirip taşıyarak kültür kavramını oluşturur. Kültür, zamandan beslenen, tarihsel bir süreçten gelen ve gelecek nesillere aktarılacak değerleri taşıyan yaşayış biçimidir. Aynı zamanda kültür, içinde var olduğu toplumun geleceğine de şekil veren bir düşünce tarzıdır. Zamanın içinde oluşan kültür, toplumun kimliğini oluşturur, onu diğer toplumlardan farklı kılar. Oluşan toplumsal kimlik, beraberinde sosyokültürel ve sosyoekonomik kimlik kavramlarını doğurur.

• Sosyokültürel Kimlik

Toplumsal kimliğin oluşumunda rol alan sosyokültürel yapının temelini toplum oluşturur. Toplumun yapıtaşı insandır. İnsan kenti yaratır ve geliştirir, kentle bütünleşir. Toplumun somut yapısal özellikleri de, yerleşim birimleri, bina, semt, mahalle gibi, kent kimliğinin oluşumunda etkilidir. Bu etki somut olabileceği gibi toplumun yaşayış biçimini temsil eden kültürel özellikler gibi soyut da olabilir.

“Toplumsal ilişkiler, çevre ve içinde bulunan yaşam biçimi ile birlikte bir bütünü oluşturarak ve toplumsal olarak yeniden üretilerek, sürekli değişim ve gelişim içinde bulunarak kent kimliğinin yeniden tanımlanmasına neden olur. Toplum içine yaşanan her şey, deneyimler, görüşler, inanışlar, davranışlar toplumun sosyokültürel yapısını oluşturur. Kişinin toplum içindeki davranışlarını yönlendiren öğeler kentsel kimliğin oluşmasını da büyük ölçüde etkiler. Bu nedenle sosyokültürel yapı tamamen yeni ve ya geçmiş öğelerin yeniden yorumlandığı kültürel bir olgu olarak da tanımlanabilir. Kenti geçmişten geleceğe bir süreklilik içinde algılamak ve kavramak gerekir” (İlgar, 2008;Güvenç, 1991;s.13).

“İnsanın çevresiyle ilişkilerinde kültür, iletişim aracı ve mekân belirleyici niteliği ile önemli rol oynamaktadır. Tarihsel oluşumda kültür gerçeği, insanların öğrenmiş oldukları farklı davranış kalıplarını, tutumlarını ve yaşam biçimlerini içermektedir, dolayısıyla insan faktörü ile ortaya çıkan farklı yaşam biçimleri ve farklı kültürler, farklı kültürel çevre olgularını meydana getirmektedir” (Sahil, 1995, s.56).

Sosyokültürel yapının oluşumunda demografik ve kurumsal yapı öğeleri de etkilidir.

“Nüfus özellikleri arasında; nüfus büyüklüğü, yoğunluğu, artış oranı; yaş gruplarının dağılımı, toplum nüfus içindeki oranı; doğum, ölüm oranı; cinsiyet dağılımı; göç hareketlilikleri sayılabilir” (Göncü 2007; Ocakçı,1995;s.88). Yaşanılan bu nüfus hareketleri kentin yapı taşı olan insan faktörünü doğrudan etkilediği için kentin yaşam

biçimini de değiştirerek toplumsal kimliğin görünümünü de değiştirir. “Kurumsal yapı, bir kentin ve kentin yer aldığı ülkenin; politik, yönetsel ve hukuksal yapısı; dini yapısı; ekonomik ve teknolojik düzeyi; eğitim sağlık, sosyal hizmetler yapısı ve bu yapıyı oluşturan kurumsal ilişkileri ile şekillenir.” (Şahin, 2010; Ocakçı, 1993; s.32). Kurumsal yapı kentin sosyokültürel yapısını etkilediği için kentin görünümünde hatta planlanmasında, kendine özgü kriterlerin oluşumuna yer verir ve kent kendine özgü görünümüyle diğer kentlerden ayrılır.

Geçmişin katmanlarını taşıyan, bugünün kalemiyle geleceğe yazılan bir rehber olması özelliğiyle kent, üzerinde biriken kültürle kimlik kazanır. Kent kimliğinin oluşması kadar yaşatılması içinde kentin kültürünü korunması gerekir.

- Sosyoekonomik Kimlik

Yaşamak için üretim şarttır. Bu üretme faaliyetlerinin ve ilişkilerinin bütünü kapsayan bilim dalı ekonomidir. Bir toplumdaki insanların üretim ve ticari faaliyetleri o insanların yaşadığı kentin kimliğine etki edebilir. Örneğin turizm açısından gelişmiş güney kenti olan Antalya bir turizm kenti olarak bilinir, yine birçok sanayi kuruluşlarının ve yapılarının bulunduğu Bursa kenti sanayi kenti olarak bilinir.

Kent, içinde yaşayan insanların gelir düzeylerine göre de bölge değişiklikler gösterebilir. Örneğin; kentleşmenin hızla büyüdüğü dönemde toplumsal tabakalaşma sonucu gecekonduların mahallelerinin oluşmasıyla bir yanda alt yapı problemiyle oluşan bölgelerin bir yanda planlı düzenlenen çevrelerin oluşması kent içinde farklı karakterde bölgelerin gelişmesine neden olmuştur.

1.2.3. Kentsel Değişim Kavramı

Değişim kavramını, belli bir zaman dilimi içerisinde nitelik ve nicelik olarak farklılaşmak olarak tanımlayabiliriz. Zaman kavramı, değişimde bağıl özelliktir. Çünkü değişim için önce belirli şartlar içerisinde var olmak ve varlığı sürdürmek gerekir bu da zaman içerisinde oluşan ve gelişen bir durumdur. Değişim zamanla gelişir ve geçmişi üzerinde biriktirerek oluşur. Yaşayan çevrenin değişimi kaçınılmazdır, çünkü doğa ve üzerindeki canlılar sürekli bir dönüşüm ve değişim içerisinde. Doğanın dengesi ve sürekliliği bu dönüşüme ve değişime bağlıdır. İnsanoğlu kendi fiziksel değişimini yaşayan çevrenin bir parçası olarak tamamlasa da, bu süreç içerisinde kendi oluşturduğu yapay çevrenin değişimine de katkıda bulunur ya da neden olur diyebiliriz. Çünkü yapılı çevre

her zaman olumlu değişimler yaşamaz, doğaya aykırı müdahaleler değişimden çok bozulmalara hatta yok olmalara neden olabilir. İnsanın ihtiyaçları doğrultusunda kurduğu ve sürekli geliştirdiği kent, zaman faktörüyle birlikte içinde bulunduğu şartlar doğrultusunda değişir ve katmanlaşır.

Şekil 12. Trabzon Meydanı eski hali (URL-9).

“Toplum geçmişten günümüze kalan, özellikleri ve önemi çoğu kez teslim edilmeyen koşullar altında, gündelik yaşam pratiklerinin ve eylemlerin kastedilen ve kastedilmeyen sonuçlarıyla, kesintisiz yeniden üretilmektedir. Toplumsal zaman ve toplumsal mekân gündelik yaşam pratiklerinin farklılaşmasıyla birlikte dönüşür. Bu pratiklerden bağımsız bir toplumsal mekân ve zaman yoktur. Böylece toplumun mekânda yayılış ve mekânı kullanım biçimi o toplumu kavrayışımızın ve dönüştürme çabalarımızın bir parçası haline gelebilir. Dolayısıyla kentte kamusal alanlarda oluşacak birliktelikler, rutinler ve etkileşimlerle toplumsal hayat yeniden yaratılmakta ve bir arada tutulmaktadır. Bu kavramsallaştırmada toplum, zaman ve mekânda gündelik yaşam pratikleri ve kurumlar arası ilişkilerle kendini kesintisiz bir şekilde tekrar eder. Zaman içerisinde kamusal alan ve kamusallık anlayışı değiştikçe kentin kullanım alanı ve biçimi de değişir. Mekânlar değişen anlamlarıyla ve değişen sosyal pratiklerle varlıklarını sürdürürler. Anlamlar, değişen kullanıcıların mekânı yeniden yorumlama ve düzenleme biçimiyle sürekli olarak yeniden yaratılır” (Uludağ, 2011, s.149).

Zamanla gelişen ulaşım ve iletişim teknolojileri, buna bağlı olarak oluşan kentsel kullanımdaki değişiklikler, metropolleşmenin yarattığı sosyal ve işlevsel parçalanmalar,

kente bir yandan yeni merkezlerin oluşumunu getirirken, bir yandan mevcut kentin değişimine hatta geleneksel dokunun giderek başkalaşmasına yol açmaktadır. Bu süreç sonucunda, kent içi mekanlarda ,bölgenin sahip olduğu dokuya uygun olmayan yapılaşmalar oluşmakta ve kent mekan yığına dönüşmektedir.(Dikici Köseoğlu, 2009; Türk ve ark., 2009;Gökgür, 2002).

Değişim kavramını kent ölçeğinde incelediğimizde yapılı çevrenin sahip olduğu; kentin şahit olduğu zaman dilimleri içerisinde, içinde bulunduğu şartlar doğrultusunda yaşadığı uyum sürecinin özellikle sosyokültürel ve sosyoekonomik değerleri değişime hatta dönüşüme zorladığını görmekteyiz. Küreselleşme olgusu ve bununla birlikte modern dünyaya uyum sağlamaya çalışan kentin sahip olduğu sosyoekonomik değişimler göç ve kentleşme kavramlarını olgunlaştırmış, buna bağlı olarak değişen sosyokültürel yaşam beraberinde kenti fiziksel olarak değişime zorlamıştır. Göç, kentleşme ve küreselleşmenin yanı sıra fiziksel çevrenin (yollar, açık alanlar, meydanlar, binalar) oluşumunda etkin rol oynayan yerel yönetimlerin uyguladığı politikalar da kentsel değişim sürecinde etkindir.

Şekil 13. Kentsel değişim faktörleri

- Göç ve Kentleşme

Kent şartlarında yaşam standartlarının iyi olması beraberinde göç ve kentleşme eylemlerini getirmiştir, buna bağlı olarak artan kent nüfusunun ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelen kent için değişim kaçınılmaz olmuştur. Artan nüfusun barınma ihtiyacını karşılamak için yeni yerleşim alanları oluşmaya başlanmış, bu durum planlamanın yanı sıra alt yapısı olmayan kaçak gecekonduların oluşmasına neden olmuştur.

Kentleşme olgusunun en temel özelliği toplumsal değişimin doğurduğu kentin yeniden biçimlenme sürecine girmesidir. Kentleşme tarımsal yapıdaki ve sanayideki değişimlerin ortaya çıkardığı, teknolojik ve ekonomik gelişmelerin hızlandırdığı ve insanları sosyopsikolojik olarak değişime zorlayan bir süreçtir. Kentleşme aynı zamanda

toplumsal değişme sürecini önemli ölçüde etkileyen ve bazı toplumlarda hızlandırılabilen bir olgudur. (Ertürk ve Sam; 2009;Aslanoğlu 1992).

Kentleşme kavramı beraberinde kentleşme kavramını doğurmuştur. Kentleşme ile insanlar yeni bir ortama uyum sağlamak için sahip olduğu maddi ve manevi değer biçimlerinde değişiklikler yaratma, kent ortamına uyum sağlama, kent modeli insan olma sürecine girmiştir.

- Küreselleşme

“Küreselleşmeye, dünyadaki mekânsal sınırların önemini kaybederek, toplumların bütünleşmesi ve dünyanın tek bir yer olarak algılanması gibi simgesel bir anlam yüklenmektedir. Küreselleşme, “ülkelerin ekonomik açıdan birbirlerine duydukları bağımlılıkları” anlamını da aşarak, içinde yaşadığımız çağda zamanın ve mekânın dönüşümüyle ilgili bir kavram olmuştur” (Kaypak, 2013;Giddens, 2000;s.338). “Küreselleşmenin temel özellikleri; siyasi, kültürel ve coğrafî sınırların ortadan kalkarak yeni toplumsal ağların yaratılması ve çoğaltılması, toplumsal ilişkilerde karşılıklı bağımlılıkların genişlemesi, mübadelelerin artması şeklinde sıralanabilir. Bu genel özelliklere dayanarak küreselleşme; “dünya ölçęinde toplumsal karşılıklı bağımlılıkları ve mübadeleleri meydana getiren, çoğaltan, yaygınlaştıran ve yoğunlaştıran toplumsal süreçlerin çok boyutlu bir kümesi” şeklinde nitelenebilir” (Kaypak, 2013;Steger, 2006;s.338).

“Günümüzde dünyada yaşanmakta olan küreselleşme olgusu, gelişmekte olan ülkeleri ve üçüncü dünya ülkelerini etkisi altında tutmakta ve toplumların ekonomik, sosyal, kültürel yaşamlarını gelişmiş ülkelerin ekonomik amaçları doğrultusunda dünyayı biçimlendirmeye çalışmaktadır. Dünya ekonomisini elinde tutmaya yönelik hızla etkisini artıran küreselleşme süreci, sonuçları itibarıyla yaşam mekânlarımızı ve mimarimizi dolayısıyla da kentlerimizin kimliklerini kaçınılmaz biçimde etkilemektedir” (Ulu ve Karakoç, 2004:s.59).

“Küreselleşme, yalnızca mal ve anamal dışsattımına yönelik değil, “kapitalist üretim biçimine özgü toplumsal ilişkilere” dayanan bir toplumsal yapı dışsattımına yönelik olarak da çalışmaktadır. Bu süreçte; ekonomik anlamda varıl ve yoksul kesimler arasındaki uçurum derinleşirken, dünya toplumları arasındaki farklar azalmakta, belirli kalıplar içinde, aynı tarz yaşam modeli dayatılmaktadır. Günümüzde, Batı kaynaklı televizyon dizileri, sinema filmleri ya da ürün reklamları dünyadaki pek çok ülkede aynı anda gösterime girerken, tek tip kültür yaygınlaştırılmaktadır. Giyimden beslenmeye, eğitimden müzik

anlayışına değin yeni bir tüketim kültürü, yeni bir tüketim toplumu yaratılmaktadır. Aynı gereksinimleri duyacak, aynı beslenme tarzına sahip, aynı giyim kültürü içine sokulmuş, aynı haber ve yorumları izleyen, aynı tür müziği dinleyen toplumlar ise, giderek ulusal ve yerel değerlerini daha kolayca yitirmektedir. Özellikle görsel iletişim olanaklarındaki gelişmelerin de yardımı ile, medya tarafından da idealize edilen tüketim çılgınlığı sonucunda toplumların uzun bir sürede oluşturduğu geçmiş değerler önemini yitirirken, bunların yerini ekonomik kaygıların yönlendirdiği “piyasa kültürü” nün moda değerleri almaktadır” (Kiper, 2004;s.106).

“Küresel sermayenin ve üretimin yeniden örgütlendiği küreselleşme sürecinde, büyük güç odaklarına ait sermayeler ve çıkar çevrelerini cezbeden “rant” unsuru, belirlenmiş bir çevre ve düzende, mekansallaşmakta ve fiziksel çevreleri tekrar inşa etmektedirler. Toplumsal ve bireysel davranış düzeylerinde ise bu durum dönüşmüş gecekondularda, lüks sitelerde veya kamusal alanlarda, farklı ölçeklerde kendini tekrarlamakta ve yaratmaktadır. Bu anlamda kimliğin oluşturulduğu ve inşa edildiği ortamların, küresel sermayenin ve güç odaklarının etkin bir kullanım alanı olması, kimlikler üzerinde kasıtlı etkilerin varlığını ortaya koymaktadır. Ancak, kimlikler baskın, egemen kurumlardan kaynaklanabilseler de yalnızca toplumsal aktörler onları içselleştirdiğinde, kendi anlamlarını bu içselleştirme etrafında örgütlediğinde kimlik haline gelmektedirler” (Özten 2010;Castells, 2006;s.70).

“Küreselleşmenin en önemli unsurlarından biri, Marx’ın bundan 150 yıl önce Grundrisse’de söylediği gibi, mekânın zaman tarafından yok edilmesi, mekânın anlamını ve önemini yitirmesidir. Küreselleşmenin akışkanlığının debisi ‘coğrafyanın sonu’, ‘mesafenin ölümü’ olarak adlandırılan durumları ortaya çıkarmaktadır. Bugünün küresel ekonomisinin anahtar kelimeleri olan küreselleşme, bilgi akışı, ekonomi ve iletişim artık mekânın varlığını sürdürmeyeceklerini iddia ederler. Küresel ekonomi için mekânın modası geçmiştir” (Yırtıcı, 1996;Sassen,1993;s.162).

● Yerel Yönetimler

Yerel yönetimler kent ölçeğinden yapı ölçeğine kadar fiziksel çevrenin planlanmasında etkin rol oynarlar. “Türkiye’de planlama sisteminde denetim mekanizmaları, belirli bir kademelenme çerçevesinde oluşturulan kent planlarıdır. Kentin morfolojik özelliklerinin denetlenmesi ve kentsel mekânda değişimin yönetilmesi sürecinde temel belge uygulama imar planı olmaktadır (Dikici Köseoğlu, 2009;Ünlü, 2006;s.28).

“Küreselleşen dünya ekonomisinde özellikle ayrıcalıklı işletmecilik araçları haline gelen kent yönetimleri ve onların etki alanları olan kentler bir güç ve rant aracı olarak görülmektedir. Kentlerin bir işletme olarak algılanması ve işletmecilik ilkeleri ile planlanması, kentsel kimliklerin ve onları oluşturan kentsel imgelerin giderek hızla tahrip edilmesine, içeriklerinin farklılaşmasına ya da içeriksizleşmesine neden olmaktadır” (Ulu ve Karakoç, 2004:s.63-64).

- Değerlendirme

Sonuç olarak kentsel değişim bir toplumun, toplumsal ve fiziki yapısındaki değişimlerden doğar. Bu durumdan yola çıkarak kentsel değişime neden olan faktörleri; göç ve kentleşme, küreselleşme ve yerel yönetimlerin uyguladığı planlamalar olarak sıralayabiliriz. Kentsel değişimi etkileyen bu faktörlerin beraberinde ortaya çıkan ulaşım problemlerine uygulanan çözümler; yeniden yapılaşma ihtiyacı; yapılı çevrede eskime ve bozulmalar, bütün bunların düzenlenmesinde verilen yasal kararlar kentsel değişimi oluşturan faktörlerdir.

Bütün bu kentsel değişim faktörlerinin etkisi sonucunda kent, kent ölçeğinden bina ölçeğine kadar yaşayan bir organizma gibi davranarak, belirli bir zaman içerisinde belirli değişimler gösterir. Bu değişimler bütünde nicelik ve nitelik bakımından gözlenebilir bir farklılığın oluşmasına, başkalaşmaya ya da yenilenmeye neden olurlar. Kentin yaşayan bir organizma gibi çalışmasından dolayı kenti ilgilendiren değişimlerin etkisini kenti oluşturan yapılı çevrenin üzerinde görmek mümkündür. Çünkü yapılı çevrenin yapılaşma kararları, yapılan kent planlamalarına göre düzenlenmektedir.

Birbirleriyle bağlantılı olduğunu kabul ederek kentsel değişim sürecini 3 aşamada inceleyebiliriz.

1. Aşama kent ölçeğinde: kenti oluşturan ulaşım ve yerleşim örüntülerini ilgilendiren değişimlerdir.
2. Aşama parsel ölçeğinde: kent planlarında yapının kurulacağı alanın sınırları içindeki plan şartlarındaki değişimlerdir.
3. Aşama yapı ölçeğinde; yapının tasarım ve uygulama projelerini ilgilendiren değişimlerdir. Yapıya görsel ve işlevsel değişiklik olarak yansımaktadır.

1.2.4. Konut Kavramı ve Konut Tipleri

- Konut Kavramı

Tarih boyunca kentlerin gelişimi ele alındığında yaşamsal faaliyetlerin sürdürülebilmesi faktörünün temel amaç olduğunu görmekteyiz. Bu çevreyle uyum sağlama sürecinde barınma faktörü, insanlığın temel gereksinimlerindedir. Bu amaç doğrultusunda şekillenen konut, yaşanan çevrenin fiziksel şartlarının yanı sıra sosyokültürel çevrenin etkisinde de biçimlenir. Yaşadığı çevrenin olumsuz şartlarından korunmak ve barınmak isteyen insan konut ihtiyacına girer, bunu bulunduğu çevrenin kültürel etkilerinde yorumlar ve kendileştirir.

“Çevreyi dönüştürmeye yönelik istek ve özlemler, bir grubun, bir sosyal sınıfın, bir toplumun kültürüne özgü fakat bireylerce farklı şekillerde yaşanır” (Bilgin,1990;s.64).

Fiziksel bir ihtiyaç olarak bakıldığında konut güvenlik ve barınma gereksinimlerini karşılayan, yerine ve ihtiyaca göre şekillenen fiziksel bir mekân olarak tanımlayabiliriz. Bunun yanı sıra konutun “ Bir barınak olma, üretilen bir mal olma, bir tüketim malı olma, yatırım olarak spekülâtif değer artışlarına el koyma, ekonomik ve hukuksal güvence sağlama, toplumsal ilişkilerin yeniden üretilmesinde bir araç olma, kentsel çevrenin oluşturulmasında bir kültürel artifact olma gibi çok değişik işlevleri vardır (Sevim, 2009;Tekeli, 1999;s.10).

Toplumun sosyokültürel bir imgesi olarak konuta bakıldığında, yaşam biçiminin gerekliliklerini karşılayan bir kültürel mekânla karşılaşmaktayız. Konut aynı zamanda içinde yaşayan toplumun tarihini, kültürünü, dünya görüşünü, estetik tercihlerini, içinde bulunduğu dönemin yaşam şartlarını yansıtan rehberlerdir.

“Konut iletişim, etkileşim, mekân, zaman ve anlamın örgütlü bir örüntüsüdür. Bir yandan ait olduğu kültür ya da etnik grubun karakteristiklerini, yaşam biçimini, davranış kurallarını, çevresel tercihlerini, imgelerini, zaman ve mekân taksonomilerini yansıtırken, öte yandan kullanıcının özümüyle ilgili imgelerini, kendini kanıtlama ve donatımı ile bireyin kişilik ve ayrıcalığını yansıtan bir olgudur” (Zorlu, 2004;Gür, 2000; s. 3).

- Konut Tipleri

“Konutlar konut bloğunun alçak ya da yüksek oluşuna göre yatayda ve düşeyde gelişenler olmak üzere iki grupta toplanabilirler. her biri de kendi içinde aşağıdaki gibi alt gruplardan oluşur.

1. az katlı konutlar: burada sözü edilen konutlar tek ailelik, müstakil konutlardır. Dupleks, tripleks ve daha çok katlı olabilmektedirler.

- a. ayrıık bağımsız konutlar
- b. ikiz konutlar
- c. sıra evler
- d. teras evler
- e. avlulu evler

2. Düşeyde gelişen konutlar: çok katlı bu bloklar çok sayıda ailenin bir arada yaşadığı toplu konut, apartman dediğimiz konut tipleridir.

- a. nokta bloklar
- b. duvar bloklar
- c. parçalı bloklar” (Zorlu, 2004; İnceoğlu 1990; Dülgeroğlu 1995,s.4).

Günümüzde sosyokültürel ve sosyoekonomik değişimlerin toplu yaşam biçimine etkileri ele alındığında, konutta güvenlik kavramının önem kazandığı görülmektedir.Oluşan güvenlik kaygısı,günümüzde güvenli konut ve güvenli site kavramlarını doğurmuştur.

1.2.5. Türkiye’de Kentsel Değişim Süreci

Geçmişten günümüze Türkiye’de yaşanan toplumsal değişimler beraberinde fiziki değişimlere; bunun sonucunda da içinde yaşayan kent organizmalarının değişimine ve dönüşümüne neden olmuştur. Küreselleşmenin etkisiyle sürekli dönüşüm içerisinde olan toplumsal yapı; gelişen kent olanaklarının sağladığı yaşam biçiminin çekim gücü sonucu artan göçler ve beraberinde yaşanan kentleşme süreci; artan nüfusun ve değişen yaşam şartlarının gerektirdiği kentsel düzenlemeler sonucu alınan yasal kararlar kentleri kaçıı olmayan değişim siteminin parçası haline getirmiştir.

“Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren aydınlanma geleneği içinde köktenci bir çağdaşlaşma ya da modernite projesini uygulamaya çalışmıştır. Böyle bir modernite projesi, gerçekte bir kentsel gelişme projesidir ve bu projenin başarısı büyük ölçüde, başarılı bir kentsel gelişmenin gerçekleştirilmiş olmasına bağlıdır. Modernitenin ekonomik boyutunun gerçekleşebilmesi için toprağa bağlı köylü kitlelerin çözülerek hareketlilik kazanması, toplumun bireylerinin, ekonominin gerek duyduğu emeği, gerek duyulan yerde ve anonim ilişkiler içinde sunabilmesi gerekir. Bunun gerçekleşmesinin yolu kentleşmedir.

Kentleşen nüfusun anonim yeni ilişki biçimleri içine girmesi, yeni değerleri benimsemesi ve bir kültürel dönüşüm gerçekleştirmesi beklenmekte; bu kültürel dönüşüm kentlileşme diye adlandırılmaktadır. Kentleşme/kentlileşme ile çağdaşlaşma projesinin gerçekleştirilmesi içiçe süreçtir.” (Tekeli, 2009,s.106).

Çağdaşlaşma projesi çok yönlü bir proje olmasıyla tarihte bir kopuş hamlesi olarak görülse de, Türkiye'nin zengin kültürel birikimiyle de bağlantılı olması onun sürekliliğini gösterir. (Tekeli, 2009).

“1923 yılı ile geniş çaplı kentleşme süreci yaşamaya başlayan ülkemiz kentlerin merkezden kontrollü sanayi ile birlikte büyümesini sağlarken kentlerin yeni kimliklerinin ve değerlerinin oluşmasına neden olmuştur. Özellikle bu dönemde ön plana çıkan idari merkez olarak Ankara, sanayi kenti olarak Eskişehir, Bursa, Zonguldak, vb. kentler kimliklerini kısa dönemde değiştirmiştir” (Ulu ve Karakoç, 2004,s.61).

“Yeni başkent Ankara'da yeni devletin kudretini ve ruhunu temsil edecek olan kamu yapılarının yoğun bir inşası başlamıştır. Ziraat Bankası, Osmanlı Bankası, İş Bankası, Ankara Palas, Belvü Palas, Evkaf Apartmanları, Gazi Eğitim Enstitüsü, Türk Ocakları Genel Merkezi, Etnografya Müzesi dönem yapılarının bazılarıdır. 1926 yılına kadar yapılmış olan devlet binaların büyük çoğunluğu ulusal Türk üslubu ile biçimlendirilmiştir. Fakat 1926'da inşa halinde olan Yenışehir bölgesinin devlet binaları yabancı mimarların Türkiye'ye getirilmesi ile uluslararası üslupta biçimlenmeye başlanmıştır (Sağlık Bakanlığı, Millî Savunma Bakanlığı, Kızılay binası vb.). 1928 yılında da uluslararası bir yarışma sonucu yeni Ankara planını hazırlama görevi de Jansen 'e verilmiştir” (Sahil, 1995;s.58-59).

“1950 sonrasında kırdan kente göç ile gelen büyük kitlelerin kentlerde yer alması ile oluşan kır kültürü, mevcut kent kimliğini oluşturan yaşama tarzını ve mekân kullanımını değişime uğratmaktadır. Bu aşırı nüfus artışı mevcut kentleri bir anda mekânsal olarak hazırlıksız yakalamakta ve oluşan talepleri karşılayamaz duruma düşürmektedir. Bu durum kentlerde ciddi boyutlarda konut sorunu yaşanmasına ve kentsel yenileme işleyişinin hızlanmasına yol açmaktadır. Bu süreç hızlanarak kentleşme sürecindeki kentlerde kültürel yapını değişimine ve bunun mekâna yansımaya neden olmaktadır. Bu değişim kentlerin oldukça disiplinsiz gelişim göstermesine ve kentsel değerlerin koruma gereksinimlerinin göz ardı edilmesine neden olduğu gibi sağlıksız kent gelişmesi sürecini de beraberinde getirmektedir. Bu süreç günümüzde de hızlanarak tüm kentlerde kültürel yapının değişimine ve bunun mekâna yansımaya neden olmaktadır” (Ulu ve Karakoç, 2004,s.61)

“Kentlerin yaşadığı dönüşümü ve ortaya çıkan kent formunu belirleyen önemli faktörlerden biri de ‘merkezi iş alanı’nda yaşanan değişimlerdir.1960 yılların ortalarına kadar Türkiye de küçük üretim faaliyetleri büyük ölçüde ‘merkezi iş alanı’ çevresinde yer alıyordu. Kent merkezi yakınındaki bu üretici faaliyet yığılması, trafik sorunlarından çevre kirliliğine, yangın tehlikesine kadar birçok sorunu beraberinde getiriyordu. Bu dönemde Türkiye’de sanayileşme yoğunlaştı. Büyük ve organize sanayi kentin yakın çevresinde kümelenmişti. Bu dönemde yapımına başlanılan organize sanayi bölgeleriyle, üretim faaliyetleri kentin merkezinden ve yakın çevresinden uzaklaşmaya başladı.” (Tekeli,2009,s.122)

“1980 sonrası ülkede mekân organizasyonunun dönüşümünü belirleyen iki temel süreç olan nüfusun ve sermayenin mekândaki yeniden dağılımında, bu dönemde önemli değişimler olmuştur. Türkiye’de sanayileşme sürecine paralel olarak nüfus artış hızı düşmektedir. 1980 sonrasında Türkiye’nin üç stratejik tercihi küreselleşen dünyaya eklenmek bakımından önem taşımıştır. Türkiye’nin 1980 yılına kadar izlediği iç piyasaya dönük ithal kelimesiyle kalkınma modelini terk ederek, dışa açık ihracata yönelik bir kalınma modeli benimsemesi birincisidir. Türkiye’nin dünya pazarlarıyla bütünleşmesini artırmasını ve küreselleşme süreci içinde yer alması gerektiriyordu. Bunu sağlamak için ikinci olarak alt yapı politikalarıyla telekomünikasyon yatırımlarına öncelik verilmiştir. Türkiye dünyada oluşan cyberspace in parçası haline gelmeye çalışmıştır. Üçüncü stratejik seçme küresel bir ekonominin gerektirdiği yeni kurumları geliştirmek olmuştur. Sermaye piyasalarının serbest ticaret ve üretim bölgelerinin kurulması, bankacılık yapısında önemli reformların yapılması gibi. Bu gelişmeler sonucunda ülkenin yerleşme yapısında önemli değişimler olmuştur. Ülkenin en büyük kenti İstanbul un görece önemi artmış, nüfusu 9 milyonu aşmıştır.” (Tekeli, 2009,s.128-129-130).

“2000 sonrası dönemdeki en önemli gelişme kentsel dönüşümün yasalarda yer almasıdır. Buna paralel olarak daha önce yerel girişimlerle uygulanmaya başlanan katılımcı yaklaşım ve katılım araçları kentsel planlama gündeminde tartışılmaya başlanmıştır. Stratejik planlama yaklaşımı, katılımcı koruma politikaları, bununla birlikte çok aktörlü karar alma süreçleri, sivil güçlenme gibi çabalar yaygınlaşmaya başlamıştır. Kentsel planlama gündemindeki ve dolayısıyla kentsel dönüşüm uygulamalarına yansıtılacak olan katılımcı yaklaşımı küresel ve ulusal etkenler tetiklemiştir. Sürdürülebilirlik, eşitlik ve demokratikleşme gibi kavramları öne çıkartan küresel akımlar, AB’ye uyum müzakereleri ve uluslararası ortaklıklar kapsamındaki uygulamalar ve

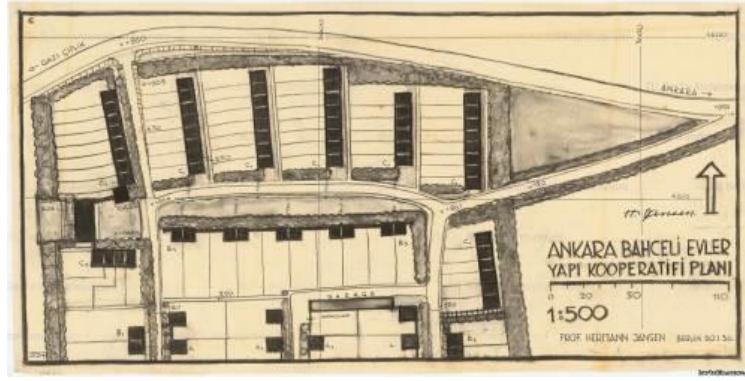
kamuda özelleşmenin yoğunluk kazanması bu etkenler arasındadır. Ayrıca, hızla devam eden göç ve yerleşim alanlarına yansıyan sosyo-ekonomik kutuplaşmalar kentsel dönüşümün gerekçelerini oluşturmuştur. Bu gelişmeler ana ulaşım ağları boyunca kent sınırlarının dışına doğru büyümesi, kentin parçalar halinde yeniden gelişmesi, merkezde ve çeperde eskiyen mevcut kentsel dokunun yenilenmesi ve sağlıklılaştırılması gereğini doğurmuştur.” (Ataöv ve Osmay, 2007;s.68).

20. yüzyıldan itibaren modern yaşam biçiminin benimsenmesi süreci içinde yaşanan toplumsal ve fiziki değişimlerin etkisinde kalan Türkiye’de, kentlerin tarihsel gelişme sürecinde farklı dönemlerin kültürlerinin ve deneyimlerinin olumlu ya da olumsuz, kentsel mekâna yansıdığı ve farklı yapılanma biçimleri ile birbiri üstüne katmanlaştığı görülür. Bu katmanlaşmanın günümüze taşıdığı izler; Türk aile yaşam biçiminin değişiminden fiziksel çevredeki yapılaşma üslubunun farklılaşmasına kadar; Türkiye’de yaşanan kentsel değişimin somut ve soyut yansımalarıdır.

1.2.5.1. Türkiye’de Kentsel Değişimin Konut Mimarlığına Etkisi

Tarih boyunca yaşanan toplumsal değişimlerin kentsel mekâna etkisi düşünüldüğünde, insanların temel ihtiyacı olan barınma sorununa cevap bulan ‘konut’ kavramının, değişimden en fazla etkilenen yapılaşma olduğunu söyleyebiliriz. Kentleşme olgusunun en yoğun yaşandığı 1950’ler sonrasında Türkiye’de, konut alanlarının yetersizliği sonucunda önemli bir konut açığı oluşmuş ve bu da beraberinde konut sorununu getirmiştir. 1950’lerden günümüze artan nüfusa ve değişen yaşam şartlarına cevap verebilmek için dönem dönem farklı konut sunumları geliştirilmiştir.

Fakat bu durum 1950 öncesinde ülkemizin konut sorunun olmadığı anlamına gelmez. Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde karşılaşılan bu sorunlar ve yaşanan ekonomik problemler sonucunda konut ile ilgili çalışmalara fazla yer verilememiştir. Yapılan çalışmalar daha çok göçmen nüfusun barınma ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve başkent ilan edilen Ankara’daki memurların konut problemlerine çözüm bulabilmek üzerinedir. Türkiye’de konut kooperatifçiliğin ilk örneği olan Ankara Bahçelievler Yapı Kooperatifi nüfusu hızla artan Ankara’daki konut problemine çözüm bulmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu alan, 1930’lu yıllarda Ankara’nın imar planını yapmakla görevli Harmen Jansen tarafından tasarlanmıştır.

Şekil 14. Ankara Bahçelievler Yapı kooperatifi, Harmen Jansen (URL-10).

“1945 yılında Çalışma Bakanlığı ile Sosyal Sigortalar Kurumu kurulması ve 1949 yılında İhtiyarlık sigortasının çıkarılmasıyla sigorta primlerinden bir bölümünün konut kredisi olarak işçi konut kooperatiflerine verilmesine başlanmıştır.1958 yılında İmar ve İskan bakanlığı kurulmuş, böylece konut sorununun çözümü bir kamu görevi niteliğini kazanmıştır.” (Gence, 2004,s.51)

İkinci dünya savaşı sonrasında yaşanmaya başlayan hızlı kentleşme süreci önemli derecede konut problemini beraberinde getirmiştir, kentlere olan akın gecekondulaşma olgusunu ortaya çıkarmıştır. “Bu dönemde çıkarılan çeşitli gecekondulaşma yasalarıyla (5218, 5228, 6188, 7367 sayılı yasalar),bir yandan gecekondulaşmayı yasaklarken, bir yandan da yeni gecekondulaşmayı önlemek amacıyla, piyasaya fazla sayıda konut sunulmasını kolaylaştırmaya çalışmışlardır. Sağlanan kolaylıklar; ucuz arsa, düşük faiz ve uzun süreli konut kredisi ile teknik yardımlardan oluşmuştur.” (Turan,1992,s.58-59) yine bu dönemde küçük sermayeli bir girişim olan yapsatçı konut sunum biçimi ortaya çıkmıştır.

1961 Anayasası sonrası hazırlanan ve ilk olarak 1963 yılında uygulamaya geçilen kalkınma planlarıyla, konut sektöründe de düzenlemelere gidilmiştir. Planlama döneminden sonra kooperatif eliyle konut üretimi ve toplu konut üretimi önem kazanmıştır.

Sonuç olarak Türkiye’de Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze kadar konut sunum biçimlerine bakıldığında, Türkiye’nin içinde bulunduğu durumların oluşturduğu hem sosyoekonomik hem de sosyokültürel şartlara göre düzenlemelere gidildiği görülmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında değişen yaşam şartları sonucu artan konut ihtiyacını karşılayabilecek bilinçli kararlarla başlayan süreç, kentleşme olgusunun beraberinde getirdiği göç sonucunda artan nüfusun kendiliğinden ürettiği gecekondulaşma hareketinin

bilinçsiz yapılaşma örnekleriyle sekteye uğramıştır. Gecekondulaşma süreciyle plansız bir şekilde büyüyen kentin konut ihtiyacını karşılayabilmek ve plansız yapılaşmalara çözüm getirebilmek amacıyla düzenlemelere gidilmiştir, bu düzenlemelerle bazı bölgelerin alt yapı sorunları kısmen çözülebilmiştir. Fakat gecekondulaşmanın üzerine yaşanan yapsatçı konut biçimi sonucunda alt yapısı ve ulaşımı yetersiz gecekondu alanlarında yüksek yapıların inşa edilmesi bilinçsiz yoğun yapılaşmayla sonuçlanmış beraberinde kentsel çöküntülere neden olmuştur. Oluşan sağlıklı yerleşim alanları, kültür mirası niteliğindeki yapılaşmaların bozulması, yaşamsal faaliyetlerin karşılanmasında yaşanan yetersizlikler bir araya gelerek beraberinde kentsel dönüşüm kavramını doğurmuştur. Günümüzde de süren kentsel dönüşüm projeleriyle sunulan toplu konut formlarıyla da konut ihtiyacı için yapılan çalışmalar kendini göstermektedir.

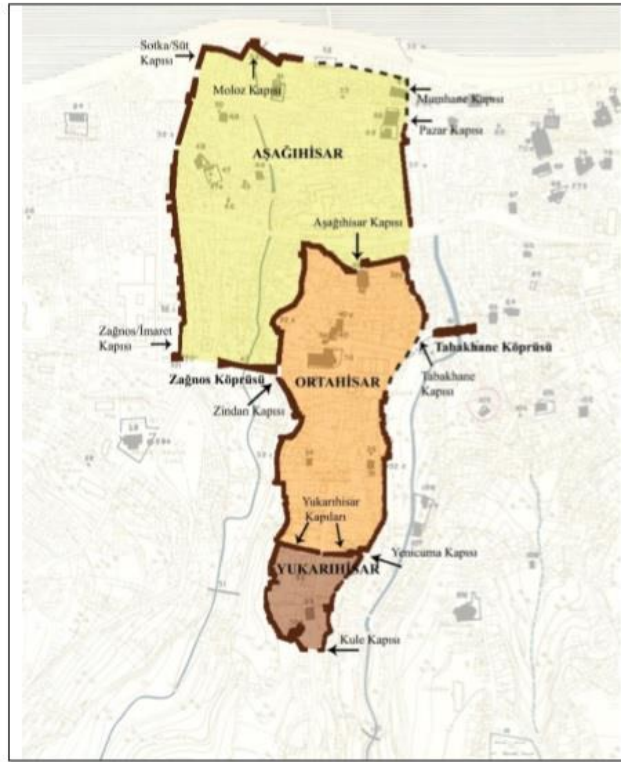
1.2.6. Trabzon'da Kentsel Değişim Süreci

Trabzon kenti, kurulduğu yıllardan günümüze kadar birçok devire dolasıyla birçok kültüre şahit olan ve üzerinde biriktirdiği izlerle akıllarda yer eden tarihi bir kenttir. Tarihi çok eskiye dayanan Trabzon, sahip olduğu coğrafi konumuyla da bulunduğu bölgeye göre önemli bir liman kentidir. Özellikle İran üzerinden Avrupa'ya uzanan İpek Yolunun üzerindeki önemli bir liman şehri olması şehrin değerini arttırmıştır.

Şekil 15. Trabzon limanı eski görüntüsü (URL-11).

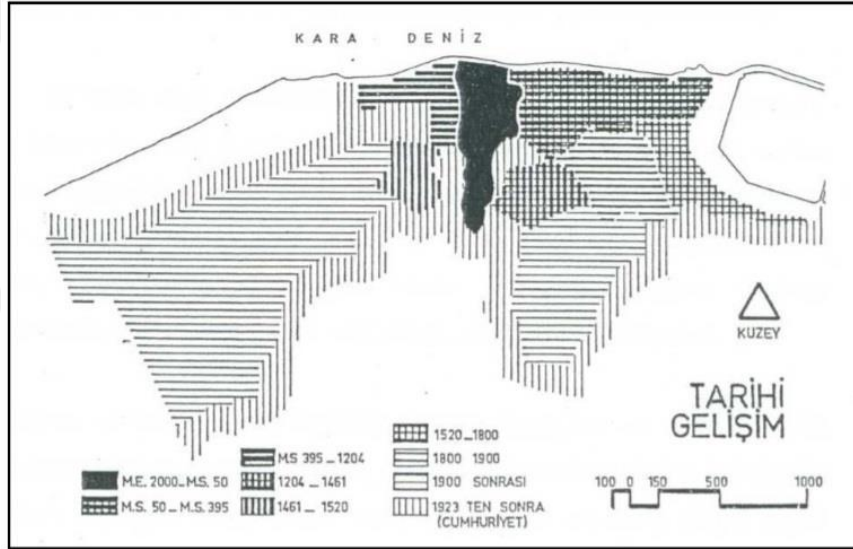
Kentlerin oluşumunda önemli rol oynayan savunma ve topografya etmenlerini, Trabzon kentinin oluşumunda da görmek mümkündür. Kentin ilk yerleşimi incelendiğinde, doğal olarak korunaklı ve kuzey-güney yönündeki bağlantıyı sağlayabilecek yerleşimi kolay bölgesi, şimdiki Zağanos ve Tabakhane vadilerinin arasında kalan Bahçecik bölgesi olan iç kale, kentin merkezi görevini görmekteydi. Kentin diğer bölümleri de tüm sur içi kentlerde olduğu gibi, Ortahisar ve Aşağıhisar bölgeleriydi.

Şekil 16. Trabzon kenti surları ve sur kapıları (Üstün Demirkaya, 2014, s. 68).

Kurulduğu günden bugüne birçok döneme tanıklık etmiş Trabzon kentinin tarihini kronolojik olarak ele alacak olursak her dönemin kentin farklı noktalarına yerleştiğini ve buna bağlı olarak kentin zaman içinde geçirdiği büyümeyi ve gelişmeyi fark etmiş oluruz. Kentin ilk yerleşimi MÖ 2000-750 yılları arasındaki kuruluş döneminden serbest kent oluşuna kadar geçen dönem ve ardından MS 50 yıllarına kadar geçirilen serbest kent dönemidir. Bu dönemlerde yerleşim daha çok Ortahisar Mahallesinin tamamını, Pazarkapı ve Çarşı Mahallelerinin bir kısmını içermektedir. MS 50-395 yılları arasında geçirilen Roma dönemi Çarşı, Kemer kaya ve İskenderpaşa Mahallelerini; M.S.395-1204 tarihleri

arasındaki Bizans Dönemi Hızır Bey ve Gülbaharhatun Mahallesi'nin bir kısmını; M.S.1204-1461 arasında geçirilen Komnenoslar Döneminde ise kent Yenicuma ve Cumhuriyet Mahallelerinin bir kısmını; Osmanlı İmparatorluğu Devri yerleşmesi Gülbaharhatun, Erdoğan, İskenderpaşa, Boztepe, Ayasofya, Yenicuma mahallelerinin bir kısmını ve Çömlekçi mahallesi'nin tamamını kapsamaktadır. (Özen Turan 2009; Aysu, 1977) 20. yüzyıl başlarına gelindiğindeyse, kentin sınırları batıda Faroz, doğuda Değirmendere ve güneyde İç Kale, Soğuksu Mevkiinin kuzey yamaçları ile Boztepe eteklerine kadar yayılmıştır. Kentin merkezi ise bu yüzyılda Pazarkapı, Çarşı ve Tabakhane semtlerinden, daha doğuya şimdiki Meydan mevkiine doğru yoğunlaşmaya başlamıştır (Yeşiltepe, 2008; Çapa 2004), (Şekil 17) .

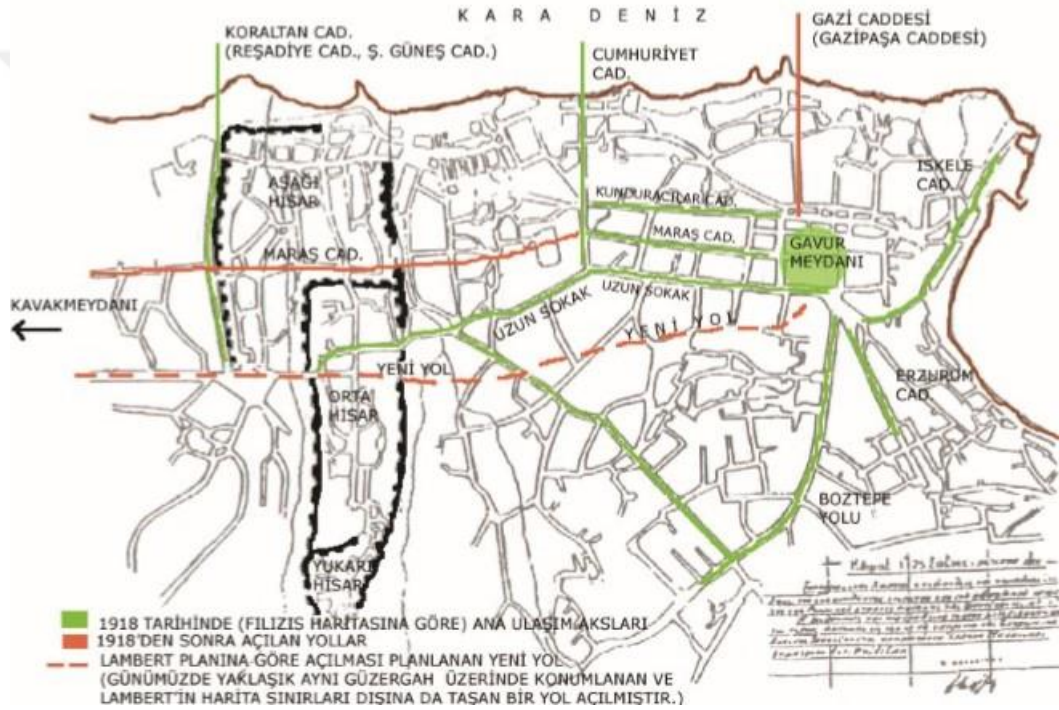

Şekil 17. Trabzon kenti tarihi gelişimi (Özen Turan 2009; Karadayı, 2000, s: 85).

Trabzon'un kurulduğu bölgenin seçiminde önemli etmen olan topoğrafya, şehrin gelişiminde de belirleyici faktör olmuştur. Kentin kurulduğu dönemlerin yaşam şartlarına uyum sağlamak adına, doğal olarak ulaşımı zor bir alana kurulan kent, zaman içinde topografyanın kolay yaşam şartlarını sağladığı bölgelere doğru yayılma göstermiştir. Tabii ki bu uzun süreçteki yerleşimde belirleyici tek faktör topoğrafya değildir, dönemin yaşam şartlarının getirdiği sosyoekonomik ve sosyokültürel faktörler de kentin zaman içinde yaşadığı değişim ve gelişimde önemli rol oynamıştır. 20 yüzyılın ilk dönemlerine

gelindiğinde, Trabzon'un günümüzde de önemli yerleşim akslarını oluşturan bölgeler ve ulaşım ağları oluşmuş, kent doğu batı doğrultusunda genişlemeye başlamıştır.

20. YY'ın ilk dönemlerinde çizilmiş ve şehrin bugünkü morfolojisine en yakın örnek olarak Filizis'in şehir haritasını gösterebiliriz. Bu haritada şehrin günümüzde de önemli ulaşım aksları olan doğu batı istikametinde yer alan Kahramanmaraş Caddesi, Kunduracılar Caddesi ve Uzun Sokak; kuzey güney istikametinde ise İskele caddesi ve Boztepe yolu gösterilmiş; yine günümüzde hala kentin merkezi sayılan meydan alanı da gavur meydanı olarak gösterilmiştir (Şekil 18), (Düzenli, 2009).

Şekil 18. Filizis'in Trabzon haritası (Düzenli, 2009; Gerçek: 2009; s. 66).

Cumhuriyet dönemi ile birlikte Türkiye'de yaşanan modernleşme hareketlerinin etkisi Trabzon'da da görülmeye başlamıştır. Bu dönemlerde planlı imar faaliyetlerini sağlamak için Almanya ve Fransa'dan şehir plancıları Türkiye'ye davet edilmiştir. Bu amaçla Türkiye'ye gelen Fransız plancı Jaques H. Lambert, Trabzon için ilk olarak imar planı çalışması yapmıştır. 1938'de yürürlüğe giren Lambert planının ana kararlarına bakıldığında şehrin ekonomik ve ticari faaliyetleri için önemli olan ulaşım akslarını biçimlendirecek düzenlemelerde bulunduğunu söyleyebiliriz. Ulaşım ile ilgili plan kararlarıyla şehrin önemli ulaşım aksı olan Kahramanmaraş Caddesinin ana ticaret aksı

haline getirilmesi ve ulaşımın yeni yollarla beslenmesi ve geliştirilmesi, kenti sahile ulaştıracak olan ve denizden gelen havayı kentin içine sokacak olan dik yolların açılması amaçlanmıştır. Ayrıca Lambert'in hazırladığı plan; şehir batısında yapılması planlanan spor ve oyun sahaları, nüfus yoğunluğu düşük az katlı bahçeli yerleşim yerleri; denize dik hava akımını arttırıcı yeşil kanalların düzenlenmesi; Çömlekçi limanının yapımı ve hemen doğusuna önerilen sanayi tesisleri ile ilgili içerdiği planlamalarla şehri sanayi, ticaret, spor, yeşil alanlar, yerleşim alanları olarak bölge bölge ayırarak düzenlemeyi önermektedir. Lambert'in hazırladığı şehir planı uygulanmayı beklediği süreç içerisinde şehirde yaşanan değişimler sonucunda zamanla uygulanabilirliğini yitirmeye başlamıştır. Nüfusun artış hızına paralel olarak önerilen şekilde planlı bir yerleşime gidilememiştir. Fakat planda önerilen şehrin batı bölgesindeki spor alanları, az katlı yerleşimler, sanayi ve ticari faaliyetleri arttırmaya yönelik çalışmalar kısmen de olsa uygulanabilmiştir.

Kentteki ticari faaliyetlerin gelişmesi, kırdan kente göç hareketlerini beraberinde getirmiş, kentin nüfusu hızla artmaya başlamıştır. Kentleşme olgusu ile birlikte kamusal binalara yatırım artmış; eğitim, kültür, sağlık yapıları ve beraberinde kente eklenen sanayi ve ticari yapılarla kent gelişmeye başlamıştır. Artan nüfusun ihtiyacını karşılamak adına kentin alt yapı sistemi ile ilgili çalışmalara ve yeni yerleşim yerleri arayışlarına başlanmış, yönetim hizmetleri geliştirilmiştir. Kentin sosyal alanlarında da düzenlemelere gidilmiş park alanları ve meydan düzenlemesi gibi çevresel planlamalar yapılmıştır. Yaşanılan sosyoekonomik ve sosyokültürel değişimler kentin fiziksel ve toplumsal yüzünün modernleşme çizgisinde ilerlemesine katkı sağlamıştır.

Cumhuriyetle birlikte hız kazanan modernleşme süreci bu dönemden itibaren şehri, sosyoekonomik ve sosyokültürel olarak görülen, mekânsal yansımalarıyla değiştirmeye başlamıştır. Şehrin altyapı sorunlarını çözmeye yönelik çalışmaların yanı sıra sağlık, eğitim, kültür, spor ve modern konut çalışmalarıyla kent önemli bir gelişim ve değişim sürecine girmiştir. Sağlık alanında; 1947'de Numune Hastanesi, 1956 yılında Göğüs Hastalıkları Hastanesi, 1958 yılında SSK Hastanesi, 1960 yılında Doğum hastanesi yapıları hizmete açılmıştır. Eğitim ve kültür alanında; 1945 yılında projelendirilen Erkek Sanat Okulu, 1960'lı yıllarda yapılan Karadeniz Teknik Üniversitesi, 1961 yılında yapılan İl Halk Kütüphanesi; ticaret ve sanayi alanında; 1950'li yıllarda temeli atılan Tekel Binası, 1966 yılında yapılan çimento fabrikası, 1946 yılında temeli atılan 1954 yılında faaliyete geçen liman, 1950 yılında temeli atılan 1952 yılında faaliyete geçen havalimanını örnek gösterebiliriz. 1940'lı yılların sonunda Lambert'in de öngördüğü bölgede yapımına

başlanılan stadyum yapısı da dönemin önemli spor yapılarındandır. Tüm bu yapılaşmalara ek olarak 1960'lı yıllarda sahil yolunun açılması ile birlikte, kentin doğu – batı yönündeki hareketliliğinin yanı sıra kıyı boyunca yerleşimler artmıştır. Bütün bu yeni yapılaşmalar ve sahil yolunun açılması ile birlikte kentin yapısında, işleyişinde, yaşantısında önemli bir değişim gerçekleşmiştir, kent sürekli bir gelişim sürecine girmiştir.

1960'lı yıllarda Trabzon'un içinde bulunduğu kentleşme süreci boyunca kent içinde yaşanan demografik değişimler ve buna bağlı olarak kent ve kentlinin ihtiyaçlarındaki artış, Trabzon'un planlama sürecinde yenilemeye gidilmesine yol açmıştır. Trabzon için yeni bir şehir planlaması adına 1968 yılında İller Bankası tarafından açılan ulusal yarışmayı İrfan Bayhan, Hüseyin Kaptan, Emre Aysu ekibi kazanmıştır. Tasarlanan 1/5000 lik nazım imar planında 1985 yılına göre 140.000 nüfusluk hedefleme yapılmış ve lineer bir gelişme öngörülmüştür. Kent formunu önemli derecede etkileyecek olan ve uzun yıllar kent gündemini meşgul eden Tanjant yolu bu proje ile şekillenmiştir. Ortahisar ve Pazarkapı mahallelerini içine alan bölge koruma altına alınarak, yapılaşmada sınırlamalar getirilmiştir. Planlamada yerleşim alanı Karadeniz Teknik Üniversitesi'nden Ayasofya Mahallesi sınırına kadar olan bölgeyi kapsamaktadır. 1977 ve 1984 yıllarında yapılan revizyon planlarıyla yerleşim alanları genişlemiş, batıda Akçaabat, doğuda Yomra ilçeleri ile güneyde ise Göğüs Hastalıkları Hastanesi ile sınırlandırılmıştır.

Düzenlenen planların artan nüfusa yetersiz kalması sonucunda yeniden ilave imar planı yapılmasına ihtiyaç duyulmuş ve bu amaç için Bülent Berksan tarafından hazırlanan plan 1989 yılında yürürlüğe girmiştir. 1989 Revizyon İmar Planı yerleşim alanları, bir önceki planlama çalışmasında öngörülen kıyı boyu lineer düzenlenen yerleşim alanlarından, gelişmekte olan kasabaların buldukları bölümlerde az eğimli güney yamaçlara yönlendirilmiştir. Bu planlamada daha çok kentin ticari vizyonunu geliştirmeye yönelik kararlar alınmıştır. Kentin merkezindeki ticaret alanlarının gelişme eğilimleri korunmuş, mahalle içlerinde semt ticaret alanları önerilmiştir. Bunun dışında Soğuksu, Kaşüstü gibi merkez dışı alanların gelişimi amaçlanmış, bu alanlar için önerilen nüfus kapasitesi ve alınan arazi kullanım kararlarına göre daha çeşitli ve yoğun ticari alanlar önerilmiştir. Ayrıca kentin doğu taraflarında arazi ve yerleşim şartları uygun bölgelerinde konut dışı kentsel çalışma alanları ve orta ölçekli imalathaneler önerilmiştir. (Yeşiltepe, 2008).

2000'li yıllara gelindiğinde, kentin doğal kimliğini oluşturan yeşil alanların bolluğu ve kıyı kenti olması özelliklerini gittikçe kaybeden kent merkezi için yeni düzenlemelere

gidilmesi amaçlanmıştır. Bunun üzerine 1989 imar planı çalışmasından sonra 2002 Revizyon İmar Planı şehir plancısı Rahmi Bıyık tarafından hazırlanmıştır. Bu planlama ile Trabzon'un merkez yerleşimde hava koridoru görevi gören vadiler açık doğal yeşil alanlar olarak tasarlanmış, yeni sahil yolu projesi kapsamında yok olan kıyı kesimi için rekreatif amaçlı kıyı planı düzenlenmiş, kentin denizle bütünleşmesi amaçlanmıştır. Yerleşim düzeni olarak bu planlamada sahil kesiminden başlayan ve güneye doğru gidildikçe azalan bir yapı yoğunluğu ve düzeni önerilmiştir. Son olarak şehrin güney bölgesinden geçeceği planlanan Güney Çevre Yolu,2002 revizyon imar planında önerilmiştir.

Kurulduğu ilk günden bugüne birçok devirde farklı kültürlerin yaşam biçimlerine göre şekil almış Trabzon kenti, üzerinde güçlü zaman katmanların bulunduğu tarihi bir kenttir. Trabzon kenti için 1938 Lambert planından 2002 revizyon planına kadar hazırlanan kentsel planlamalar her ne kadar yapıldığı dönemlerin şartlarına göre iyileştirici plan kararlarını içerse de, uygulanabilirlik açısından doğan problemler ve kentleşmenin getirdiği hızlı nüfus artışının etkisinden doğan yetersizlikleri gidermede yaşanan eksikler sonucunda tam olarak amacına ulaşamadığını söyleyebiliriz.

Sonuç olarak 2017 Trabzon'unu bir zaman tüneli içerisinde farklı dönemlerin Trabzon'uyla karşılaştırdığımızda anı değerinde birçok yapının kaybolduğunu ve toplum belleğinin giderek boşaldığını görmekteyiz.

Tablo 1. Trabzon'da kentsel değişim örneği: Meydan parkı

	
<p>1950 öncesi Meydan parkı (URL-11)</p>	<p>Meydan parkı,2017 (Kiprit Kahveci Arşivi,2017)</p>

Tablo 2. Trabzon'da kentsel değişim örneği: Suluhan ve çevresi

	
1950 öncesi Suluhan ve çevresi (URL-11)	Suluhan ve çevresi,2017 (Kiprit Kahveci Arşivi,2017)

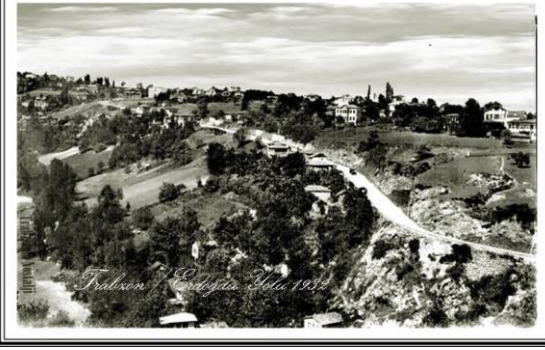

Tablo 3. Trabzon'da kentsel değişim örneği: Kanuni Anadolu Lisesi ve çevresi

	
Kanuni Anadolu Lisesi ve çevresi 1930 lar (URL-11)	Kanuni Anadolu Lisesi ve çevresi, 2017 (Kiprit Kahveci Arşivi,2017)

Tablo 4. Trabzon'da kentsel değişim örneği: Uzun Sokak'tan Yenicuma'ya bakış

	
Uzun Sokak'tan Yenicuma'ya bakış 1930lar (URL-11)	Uzun Sokak'tan Yenicuma'ya bakış, 2017. (Kiprit Kahveci Arşivi, 2017)

Tablo 5. Trabzon'da kentsel değişim örneği: Erdoğan yolu

	
1950 öncesi Erdoğan yolu (URL-11)	Erdoğan yolu, 2017 (Kiprit Kahveci Arşivi, 2017)

Tablo 6. Trabzon'da kentsel değişim örneği: Uzun Sokak

	
Uzun sokak 1970 ler (URL-17)	Uzun Sokak, 2017 (Kiprit Kahveci Arşivi, 2017)

1.2.6.1. Trabzon'da Kentsel Değişimin Konut Mimarlığına Etkisi

Trabzon kentinin içinde bulunduğu değişim sürecinin konut mimarlığına etkisi; 19.YY sonu 20. YY başlarında yapılmış az katlı ve bahçeli konutlardan; günümüz Trabzon'unun sahip olduğu yüksek katlı güvenli sitelere kadar varan uzun bir süreçtir. Bu süreçte zamanın şartlarına göre kentin gelişimi artan konut ihtiyacını doğurmuş; kentin 20 yy.'ın başlarında sahip olduğu geleneksel konut tipi yerini zamanın şartlarına göre yapılan günümüz konutlarına bırakmıştır.

Şekil 19. Trabzon Orta Mahalle evleri (URL-12).

Cumhuriyet dönemi ile birlikte modern yaşam biçimine geçiş dönemine giren Trabzon'da kentsel mekânda birçok yönde değişikliğe gidilmiştir. İlk olarak kentin ulaşım ağı düzene sokulmuş ve kentin sosyal alanları düzenlenmiştir. Bu dönemde yeniden inşa edilen yapıların fiziksel ve işlevsel nitelikleri gözle görülür biçimde değişmiştir. 1938 yılında Trabzon için hazırlanan ilk şehir planı olan Lambert Planı'nın da genişlemesini ve beslenmesini öngördüğü Kahramanmaraş Caddesi, şehrin doğu ve batı yönünde ulaşımını sağlayan önemli bir aks duruma gelmiş, şehrin merkezine bağlanan bu yol ekonomik faaliyetlerin geliştiği işlek bir cadde olması yönüyle kentin konut yapılaşmasını da büyük ölçüde etkilemiştir. Fakat bu dönemde kentleşme hızının düşük olması nedeniyle önemli derecede konut problemi yaşanmamıştır.

1940'lı yıllarda Ankara Bahçelievler'de örneğini görebileceğimiz memur evleri için yapı kooperatifi projesinin az da olsa bir benzerini Trabzon'da da görmek mümkündür.

Yenimahalle İncirlik Mevkii'nde yer alan bu yapı kooperatifi çalışması ile ilgili düşünceler ilk olarak 1945 yılı başında yer almış, 1953 yılında projenin yapımına başlanmıştır. Yenimahalle İncirlik mevkiinde Kahramanmaraş Caddesine bakan bu arazide başlanan projenin 12 evlik kısmının bitirildiği bilinmektedir. Yapılan inşaatın doğu tarafında da Karayolları bölge müdürlüğü çalışanlarının kendi aralarında kurduğu yapı kooperatifi bulunmaktadır. Bunlar az katlı ve bahçeli konut tipi olarak tasarlanmıştır (Düzenli, 2009).

Şekil 20. Bahçelievler Kooperatif Konut Alanından örnek konut tipi (Kiprit Kahveci, 2015).

İkinci dünya savaşı sonrası yaşanmaya başlanan hızlı kentleşme olgusu ve beraberinde artan nüfusun konut ihtiyacının karşılanamaması üzerine şehrin ticari işlerliğinin yüksek olduğu merkeze yakın bölgelerde plansız ve altyapısı olmayan yerleşimler oluşmaya başlamıştır. Bu dönemde, Lambert'in planında Trabzon'un hava koridorları olarak belirtilen ve yeşil alan olarak korunması önerilen Zağanos ve Tabakhane vadilerindeki gecekondulaşma Trabzon'un karşı karşıya kaldığı gecekondulu problemi ile ilgili önemli bir örnektir.

Şekil 21. Zağanos vadisinde gecekondulu yerleşimleri 2005 (URL-13).

1960'lı yıllara gelindiğinde, Türkiye'de kat mülkiyeti yasasının da yürürlüğe girmesi ile, konut sunum biçimi olarak yoğun apartmanlaşma dönemine girilmiştir. Aynı yıllarda

yapımı tamamlanan sahil yolunun açılması ile Trabzon kenti hem fiziksel hem de işleyiş olarak önemli bir değişim geçirmiştir. Trabzon'un denizle ilişkisini önemli derecede değiştiren sahil yolu kent için yeni bir çekim alanı haline gelmiş ve kıyı şeridi boyunca yoğun bir apartmanlaşma sürecine girilmiştir. 1968 yılında Trabzon için hazırlanan yeni imar planı ile birlikte şehir Karadeniz Teknik Üniversitesi'nden Ayasofya Mahallesi'ne kadar planlanmış ve yeni yerleşim alanları açılmıştır. Bu dönemde yapılan konut projeleri tek apartman ya da yapı kooperatifleri şeklindedir. Ayrıca bu dönemde 1966 yılı gecekondulaşma yasasıyla birlikte gecekondulaşma alanlarında çok katlı yapılar oluşmaya başlamıştır.

Şekil 22. 1970 li yıllarda Yenimahalle sahilini (URL-14).

1977 ve 1984 yıllarında yapılan imar planı revizyonları ile kente; doğu yönünde Akçaabat, batı yönünde Yomra, güneyde Göğüs Hastalıkları Hastanesi'ne kadar planlama getirilmiştir. Yerleşim alanının genişlemesine paralel olarak kent dışı doğru büyüyen çok merkezli kent formuna dönüşüm sürecine girmiştir. 1980'li yıllarda, Türkiye'de toplu konut yasasının çıkarılması ile Trabzon'da da toplu konut sunum biçimi önem kazanmaya başlamıştır. Yeni yerleşim alanlarında özellikle kooperatifler birliği yolu ile toplu konut yapımı yaygınlaşmıştır.

Şekil 23. 1980’lerde yapılan kooperatif konut örneği, Sağlık Sitesi Yapı Kooperatifi (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

2000’li yıllara gelindiğinde gelişen teknoloji ve değişen yaşam şartları beraberinde ‘güvenlikli konut sitesi’ kavramını doğurmuştur. Böylece kentin yeni yerleşim alanlarında giriş kontrollü, alışveriş merkezli ve içerisinde sosyal alanlar barındıran yeni toplu konut projeleri uygulanmaya başlanmıştır. Bu yeni konut sunum biçimi barınma ihtiyacının yanı sıra prestij ve yüksek yaşam kalitesi sunumuyla da ekonomik olarak üst ve orta gelir gruplarına hizmet etmektedir.

Şekil 24. Güvenlikli site örneği: Ogan Park Sitesi, 2015 (URL-15).

Sonuç olarak Trabzon’da kentleşme olgusunun getirdiği konut ihtiyacını karşılama sürecinin geçekondulaşma ve yapsat şekli apartmanlaşma ile başlayıp kooperatif ve toplu konut projeleri ile gelişip günümüz güvenlikli konut alanlarına dönüşümü ile sonuçlandığını görmekteyiz. Trabzon’un yaşadığı konutta değişim sürecinde, kentin plan kararlarının ve nüfus yoğunluğunun etkisinin yanı sıra zaman şartları altında yaşanan

sosyokültürel değişimlerin etkisinin de var olduğunu vurgulamak gerekir. İnsanın değişimi ve ihtiyaç duyduğu yeni yaşam şartlarını sunmak adına yapılan konut projeleriyle kent dönüşüm gerçeğiyle karşı karşıya kalmıştır.

Tablo 7. Trabzon’da kentsel değişimin konut mimarlığına etkisi: güncel örnekler

	
<p>Boztepe ‘de şehrin silüetini değiştiren konut bloklarının sahilden görünüşü, (Kiprit Kahveci arşivi, 2017)</p>	<p>Boztepe ‘de şehrin silüetini değiştiren konut bloklarının, şehrin yukarı yerleşimlerinden görünüşü, (Kiprit Kahveci arşivi, 2017)</p>
	
<p>Tanjant yolunun yapılmasıyla yarısı yıkılan konut, (Kiprit Kahveci arşivi, 2017)</p>	<p>Surlar, eski konutlar ve gecekondular birarada (Kiprit Kahveci arşivi, 2017)</p>
	
<p>Bahçecik’te toplu konutlar (Kiprit Kahveci arşivi, 2017)</p>	<p>Eski konut ve apartman bir arada (Kiprit Kahveci arşivi, 2017)</p>

2. YAPILAN ÇALIŞMALAR, BULGULAR

2.1. Trabzon Yenimahalle Bahçelievler Çalışma Alanındaki Değişimin Analizi

2.1.1. Çalışma Alanı

Geçmişten günümüze dönem dönem değişen yaşam şartlarının kent ve konut üzerindeki etkisinin incelendiği tez kapsamında, tez alanı olarak Trabzon'un Ortahisar ilçesine bağlı Yenimahalle bölgesinde 1950'li yıllarda yapımına başlanan ve kooperatif olarak üretilen Yenimahalle bahçelievler müstakil konut alanı seçilmiştir.

Yenimahalle bahçelievler müstakil konut alanı, tek ve ikiz evler olmak üzere iki tip olarak tasarlanmıştır. Tez kapsamında konut alanının doğusunda kalan 20 adet bahçeli tek evler konut alanı incelenmektedir. Karayolları Bölge Müdürlüğü'nün çalışanlarının kendi aralarında kurduğu bu kooperatif konut alanındaki evler; tabanda ortalama 110 m2 ye kurulmuş iki katlı bahçeli tek ev tipindedir. Evlerin zemin katında dört yatak odası bir mutfak, bir banyo, tuvalet ve kiler; birinci katında dört yatak odası ve bir adet banyo bulunmaktadır.

Şekil 25. Tez alanından 1960'lı yıllara ait olduğu düşünülen bir fotoğraf (URL-14).

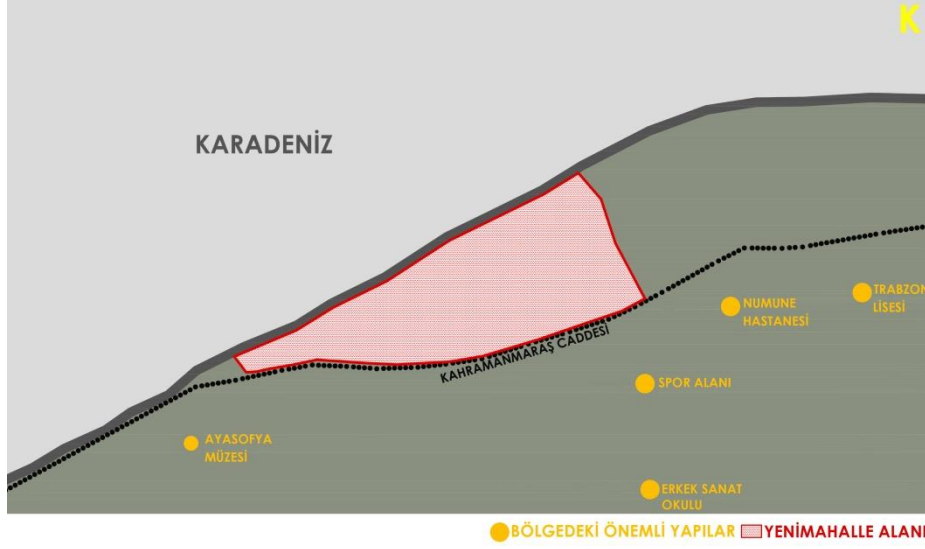
1950'li yıllardan günümüze tez alanındaki kentsel değişimin konut alanına etkisi 3 aşamada analiz edilmiştir.

1. Aşama kent ölçeğinde: Trabzon kentinin 1950'li yıllardan günümüze kadar geçirdiği kentsel değişimin Yenimahalle bölgesi üzerindeki etkileri incelenmiştir.
2. Aşama parsel ölçeğinde: Trabzon Yenimahalle Bahçelievler alanındaki parsellerin kent planı ölçeğindeki değişiklikler sonucunda geçirdiği yapılaşma şartlarındaki değişimler imar durumları ve sokak silüetleri üzerinden analiz edilmiştir.
3. Aşama yapı ölçeğinde: Trabzon Yenimahalle Bahçelievler alanında kent ve parsel ölçeğinde uygulanan değişimlerin etkisiyle, tez alanındaki Bahçelievler müstakil konutların geçirdiği görsel ve işlevsel değişimler incelenmiştir.

2.1.2. Yenimahalle Bahçelievler Çalışma Alanındaki Fiziksel Değişimin Kent-Parsel-Yapı Ölçeğinde İncelenmesi

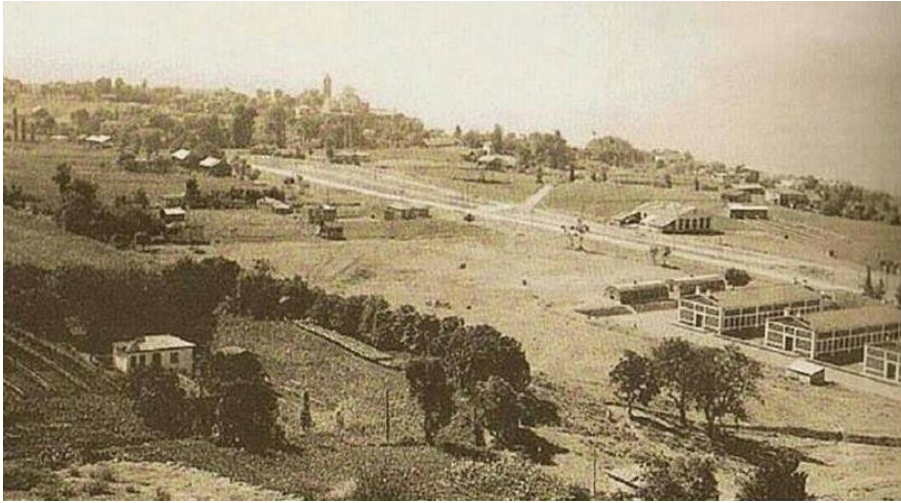
2.1.2.1. Birinci Aşama Kent Ölçeğinde: 1950'li Yıllardan Günümüze Trabzon Yenimahalle Bölgesi

Trabzon Yenimahalle bölgesi 20. YY ın ilk yıllarında yerleşimin yok denilecek kadar az olduğu, doğanın henüz betonla kaplanmadığı denizle iç içe olan bir kıyı bölgesiydi. Kavak Meydanından Ayasofya'ya bağlanan, Kahramanmaraş Caddesi yolu üzerinde bulunan bu alan, Cumhuriyet döneminden sonra Trabzon için hazırlanan ilk kent planı olan 1938 yılı Lambert planında, az yoğunluklu konut ve spor alanlarının önerildiği şehrin batısı olarak bilinen bölgenin içindedir.

Şekil 26. 1950 öncesi Yenimahalle ve çevresi şematik anlatım

Cumhuriyet dönemiyle birlikte kentin modernleşme sürecine girmesiyle Trabzon'da yeni eğitim, sağlık ve spor yapıları yapılmaya başlanmıştır. Bu yapıların çoğu içinde Yenimahalle'nin de bulunduğu bölge olan kentin batısına kurulmuş yapılardır. 1937 yılında projelendirilen Numune Hastanesi 1950'li yıllarda faaliyete başlamıştır. 1938 yılında Alman Mimar Bruno Taut tarafından tasarlanan Trabzon'un en önemli eğitim yapılarından Trabzon Lisesi 1941 yılında eğitime açılmıştır, yine 1940'lı yıllarda Erkek Sanat Okulu da yakın bölgede projelendirilmiştir. 1951 yılında Trabzon şehir stadı olarak açılan Hüseyin Avni Aker Stadyumu, bölgenin önemini arttırmıştır.

Şekil 27. 1950'lerde Yenimahalle ve çevresi (sağdaki bloklar: Erkek Sanat Okulu), (URL-11).

Bölgede mevcut ulaşım aksı 1950’li yıllara kadar Kahramanmaraş Caddesi ve sahilden bağlantı kuran tek şeritli dar bir sahil yoluydu.1950’li yıllarda kentleşme hızının artması ve 1956 yılında sahil yolunun açılması ile birlikte kent merkezindeki yerleşimler ve ticari potansiyel şehrin batısına, Ayasofya’ya doğru yayılmaya ve Yenimahalle bölgesi konut ve ticaret bakımından zenginleşmeye ve gelişmeye başlamıştır.

Yenimahalle bölgesinde uygulanan konut biçimleri, dönemin şartlarına paralel biçimde şekillenmiştir.1950 öncesi Kahramanmaraş Caddesinden beslenen alanda, 1940’larda Trabzon’da ilk olarak örneğine rastlayabileceğimiz az katlı bahçeli konut kooperatifi uygulamasını görmekteyiz. Bu bölgede evler tek ve ikiz evler olmak üzere iki tip olarak tasarlanmıştır. Tez kapsamında konut alanının doğusunda kalan Karayolları Bölge Müdürlüğü’nün çalışanlarının kendi aralarında kurduğu 20 adet bahçeli tek evlerden oluşan kooperatif konut alanı incelenmektedir.

Şekil 28. Tez alanının Yenimahalle bölgesindeki konumu

1960’lı yıllarda Maraş Caddesinin yanı sıra, düzenlenen Devlet Sahil Yolu’ndan da beslenen Yenimahalle, yoğun apartmanlaşma döneminden hızlıca etkilenmiş,1970’li yıllarda yüksek katlı apartmanlar, kooperatif ve toplu konut sunum biçimlerinden oluşan hızlı bir yapılaşma sürecine girmiştir. Kısa zamanda Kahramanmaraş Caddesi üzerinde, zemin katı ticari birim olarak kullanılan bitişik nizam konut biçimleri inşa edilmiştir. 1980’li yıllarda bölgede bir de ilköğretim okulu yapılmıştır.

Şekil 29. 1970 lerde Hüseyin Avni Aker Stadyumu ve çevresi (URL-11).

1980'lerden günümüze kadar Yenimahalle bölgesinde yapılaşma hızı azalmıştır. Bölgenin 1950'lilerden günümüze geçirdiği en önemli fiziksel değişim kıyı mahallesi olan Yenimahalle'nin, yapılan sahil yoluyla denizden uzaklaşmış olmasıdır. Görünürde fiziksel bir etki olsa da bu durum mahallelinin sahip olduğu sosyokültürel değerlerin zamanla değişmesine ve bellekteki denizle içiçe büyüme algısının yok olmasına neden olmuştur. Yaşanılan bir diğer sosyokültürel değişim ise 1950'lilerden 2016 yılına kadar, kentin önemli bir değeri olan Trabzonsporlulara ev sahipliği yapmış Hüseyin Avni Aker Stadyumu'nun Akyazı bölgesine taşınması ile gerçekleşmiştir. Mahalledeki konutların kucakladığı Trabzon için manevi değerler içeren stadyum yapısı, yapıldığı ilk günden bu güne kadar biriktirdiği anılarla Trabzonluların belleğinde yer etmiş önemli bir yapı olarak kalmıştır.

Şekil 30. Hüseyin Avni Aker Stadyumu yıkım aşamasında, 2017 (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

Şekil 31. 2017 yılı Yenimahalle ve çevresi şematik anlatım

Tablo 8. Yenimahalle sahilinin yıllara göre durumu

<p>1950 Yenimahalle sahilini (URL-14)</p>	<p>1970 Yenimahalle sahilini (URL-14)</p>
<p>2017 Yenimahalle sahilini (URL-16)</p>	

Günümüzde Yenimahalle, kıyı bölgesinin düzenlenmesi ile birlikte sınırlarını genişletmiş ve bölgede 2015 yılında faaliyete geçen Diş Hastanesi ile önem kazanmıştır. Fakat geçmişten günümüze değerlendirildiğinde Yenimahalle bölgesinde yaşanan fiziksel değişim sonucunda mahallenin sosyokültürel değerlerinin zamanla yok olmaya başladığı görülmektedir.

2.1.2.2. İkinci Aşama Parsel Ölçeğinde: 1950’li Yıllardan Günümüze Trabzon Yenimahalle Bahçelievler Tez Alanının Yapılaşma Şartlarındaki Değişimlerin İmar Durumları ve Sokak Silüetleri Üzerinden İncelenmesi

Trabzon Büyükşehir Belediyesi’nden alınan 1970 imar planı,1977,1984, 1989 imar planı revizyonları, 2002 imar planı şartlarına göre tez alanında önerilen yapılaşma şartları plan ve sokak silüetleri üzerinden incelenmiştir.

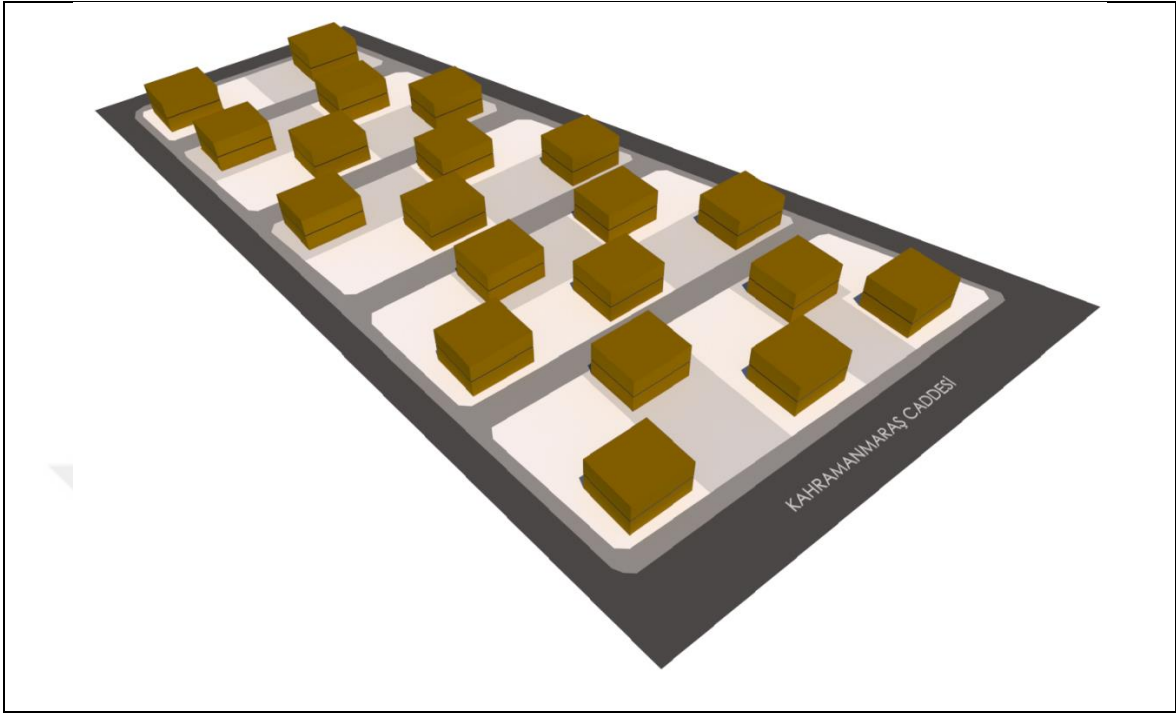
- 1950 den günümüze imar durumlarındaki değişimlerin tez alanı üzerindeki etkisi
- 1970 imar planı durumuna göre tez alanı

1970 yılında nüfus yoğunluğu düşük konut alanı olarak düşünülen Yenimahalle bölgesinde, tez alanının kapsadığı alan blok nizam 3 kat bahçeli ev olarak tasarlanmıştır. Parsel içi çekme mesafelerini de belirten taban alanı şartı imar planında çizilerek gösterilmiştir.

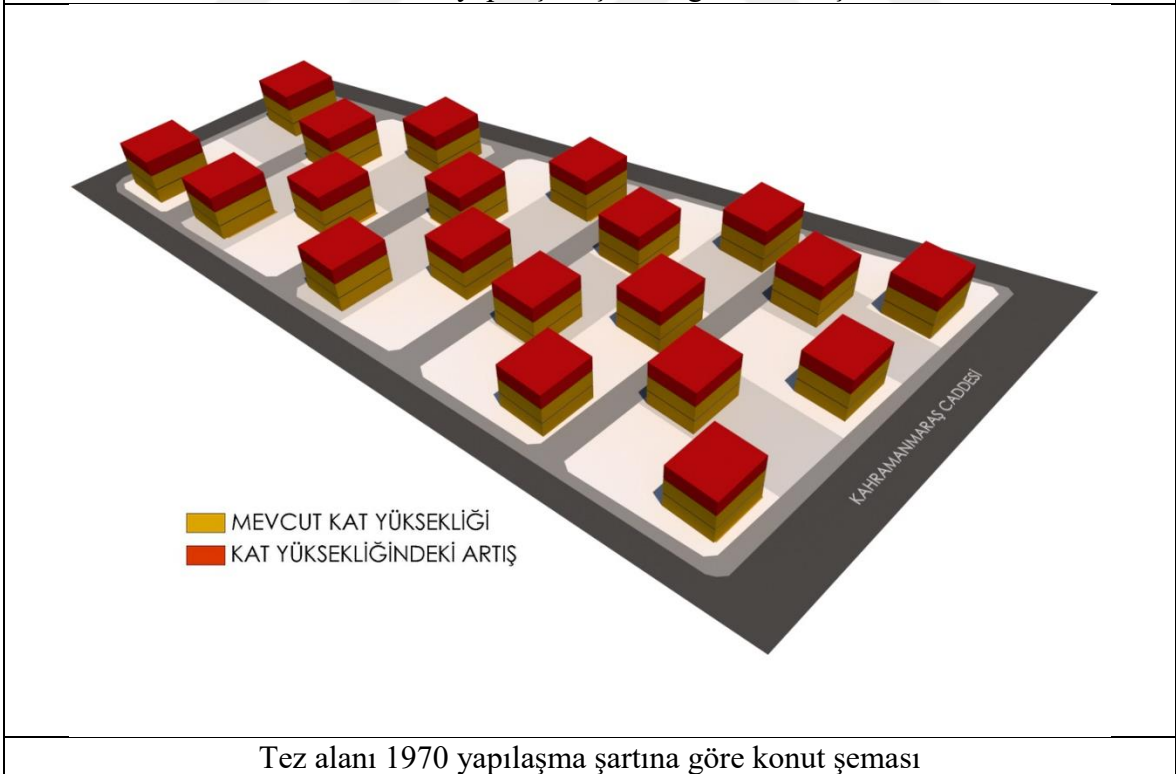

Şekil 32. Tez alanı 1970 imar durumu (Trabzon Büyükşehir Belediyesi Arşivi, 2016).

Tablo 9. Tez alanının 1950'lerdeki kat yükseklikleri ile 1970 imar durumuyla önerilen kat yüksekliklerinin karşılaştırılması

Tez alanı 1950 yapılaşma şartına göre konut şeması

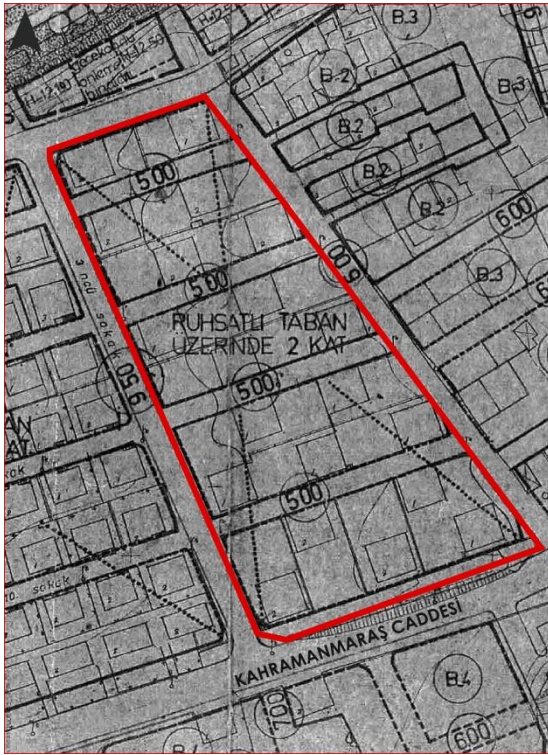
Tez alanı 1970 yapılaşma şartına göre konut şeması

- 1977 imar planı revizyonu, 1984-1989 imar planları durumuna göre tez alanı

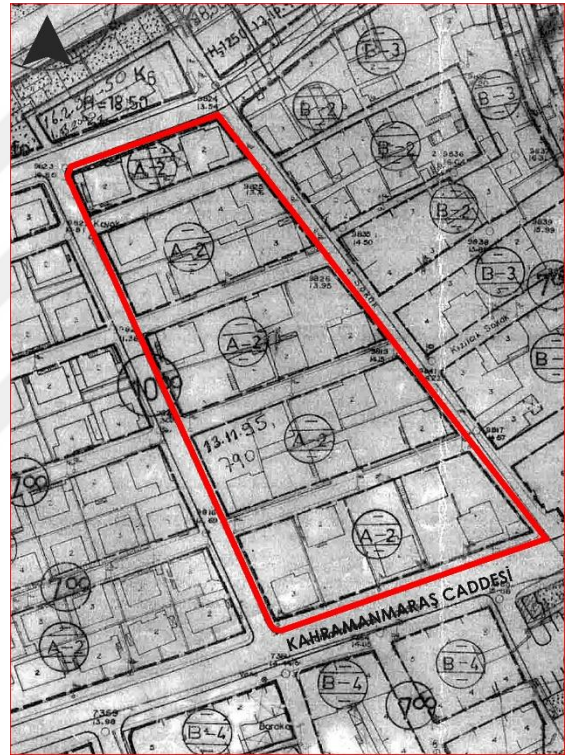
1977 imar planı revizyonunda ruhsatlı taban alanı üzerine 2 kat yapılaşma izni verilmiştir. Aynı şartlar 1984 planında da geçerli olup, ruhsatlı taban alanı üzerine 2 kat yapılaşma izni verilmiştir.

1989 imar planı revizyonunda yapılaşma şartı ayırık nizam 2 kat olarak belirtilmiştir. Bu imar planında bazı parsellerde bölünme ve yeniden yapılaşma görülmektedir.

Bu imar planlarındaki iki kat yapılaşma şartı,1950 yılındaki yapılaşma şartıyla aynıdır.

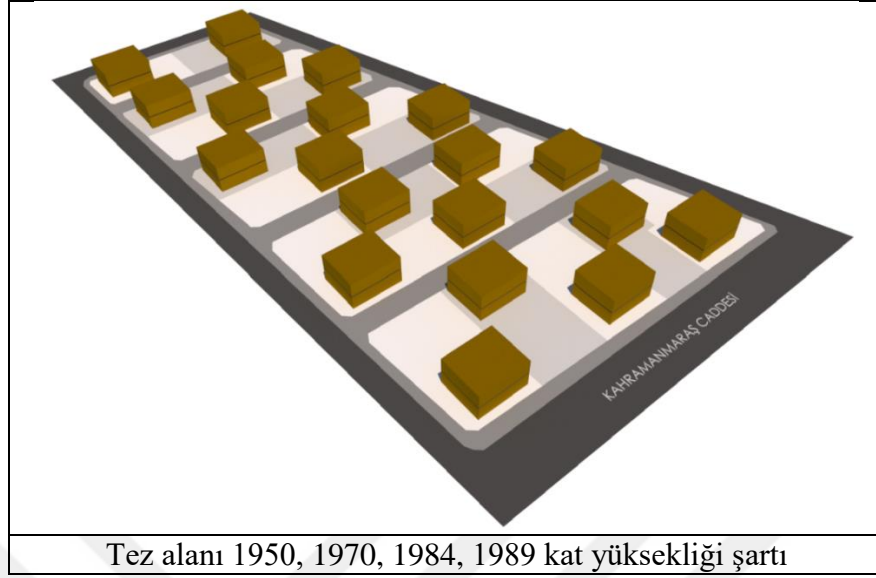

Şekil 33. Tez alanı 1977-1984 imar durumu (Trabzon Büyükşehir Belediyesi Arşivi, 2016).

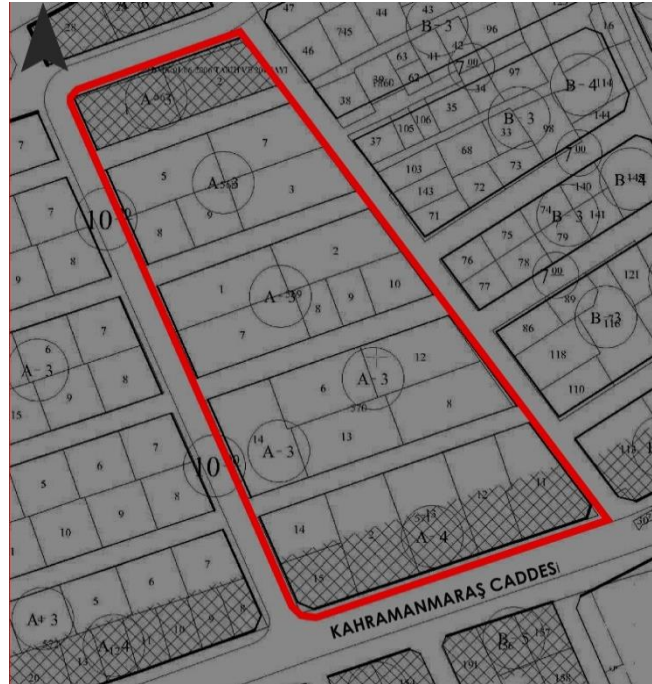
Şekil 34. Tez alanı 1989 imar durumu (Trabzon Büyükşehir Belediyesi Arşivi, 2016).

Tablo 10. 2 kat ayrık nizam kat yüksekliği

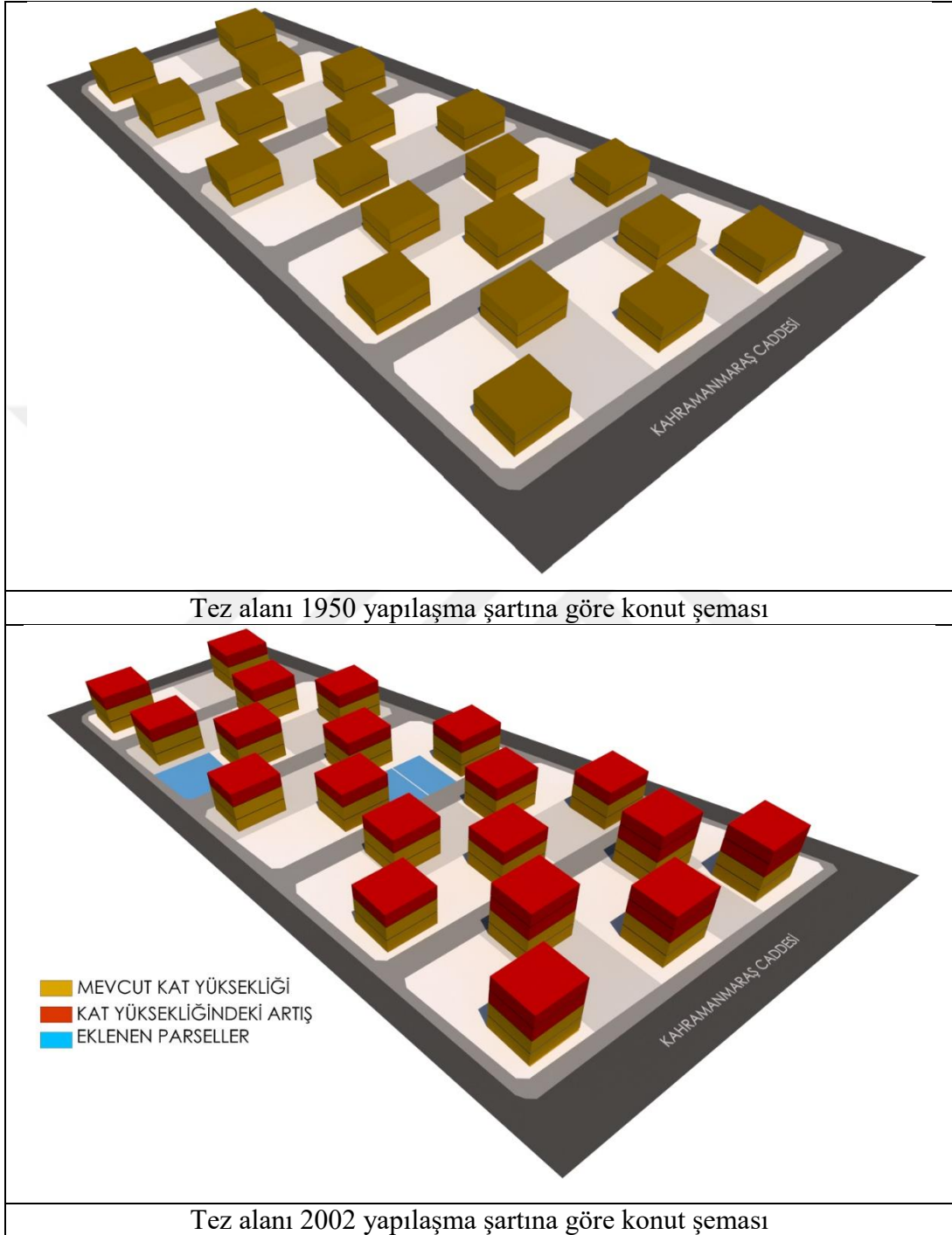
- 2002 imar planı durumuna göre tez alanı

2002 imar planı kararlarında yapılaşma şartı tamamen değişmiş; Kahramanmaraş Caddesi üzeri ayrık nizam 4 kat konut+1 kat ticari, diğer adalar da ise ayrık nizam 3 kat konut yapılaşmasına izin verilmiştir. Mevcut parsel sınırlarında düzenlemeye gidilmiştir.

Şekil 35. Tez alanı 2002 imar durumu (Trabzon Büyükşehir Belediyesi Arşivi, 2016).

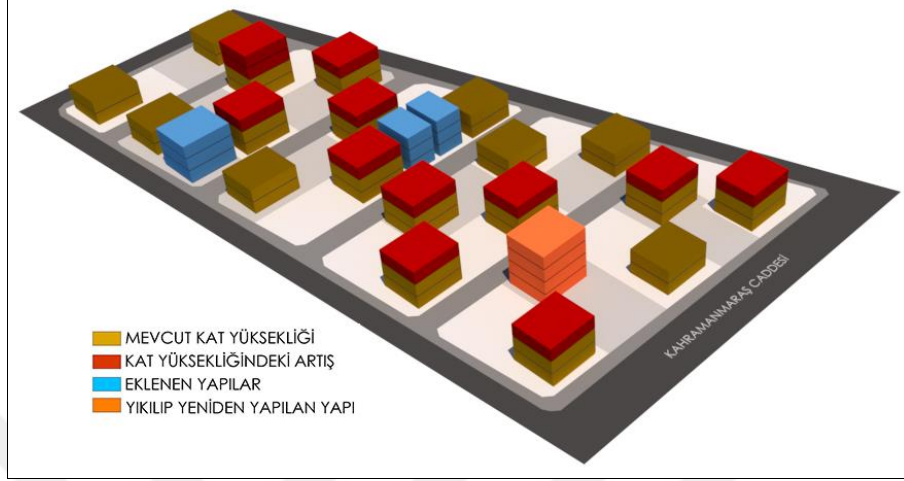
Tablo 11. Tez alanının 1950'lerdeki kat yükseklikleri ile 2002 imar durumuyla önerilen kat yüksekliklerinin karşılaştırılması

- Değerlendirme

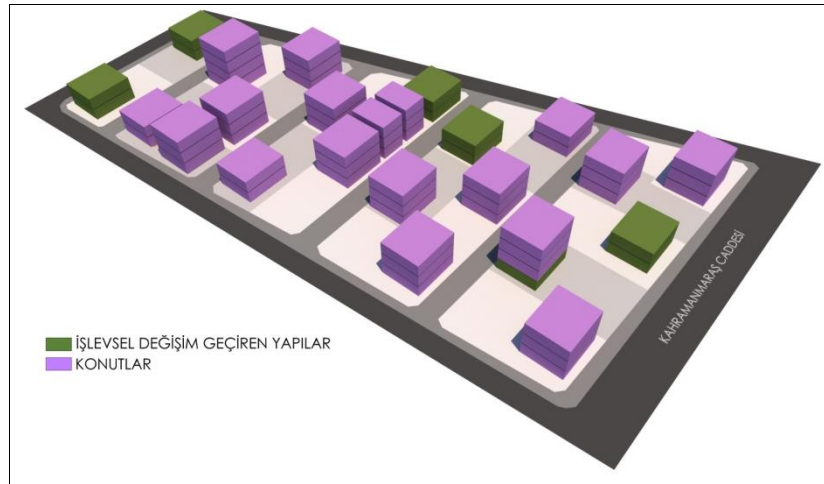
Sonuç olarak 1950 yılından günümüze tez alanındaki yapılaşma şartlarının değişimi sonucunda 20 adet konutta;11 adet konutun kat yüksekliğinde artış görülmektedir,8 adet konut mevcut kat yüksekliğini korumuştur,1 adet konut tamamen yıkılıp yerine farklı

üslupta yeni bir yapı inşa edilmiştir. Ayrıca parsel sayısının artması sonucu alanda, mevcut üsluba aykırı olacak biçimde 3 adet konut daha inşa edilmiştir.

Şekil 36. Tez alanındaki yapıların kat yüksekliklerinin günümüzdeki durumu ve eklenen yapılar

Çalışma alanı kapsamındaki 20 adet konutta; 5 adet konut tamamen, 1 adet konut kısmen işlevsel değişim geçirmiştir.

Şekil 37. Tez alanında işlevsel değişim geçiren yapılar

- 1950'den günümüze tez alanındaki sokak silüetlerinin değişimi

Yapıldığı ilk zamandan günümüze toplamda 5 adet imar planı ve revizyonu düzenlenen tez alanındaki yapılaşma şartlarının değişimi sonucunda alandaki bazı yapıların görünüşleri değişmiştir. Ayrıca parsel sayısının artması sonucunda bazı adalardaki bina sayısında artış gözlemlenmektedir. Bu değişimler alandaki sokak silüetlerine de yansımıştır.

Tez alanındaki sokak silüetlerinin 1950 yılından günümüze geçirdiği değişim 5 ayrı sokak silüeti üzerinden incelenmektedir.

Şekil 38. Sokak silüeti numaraları

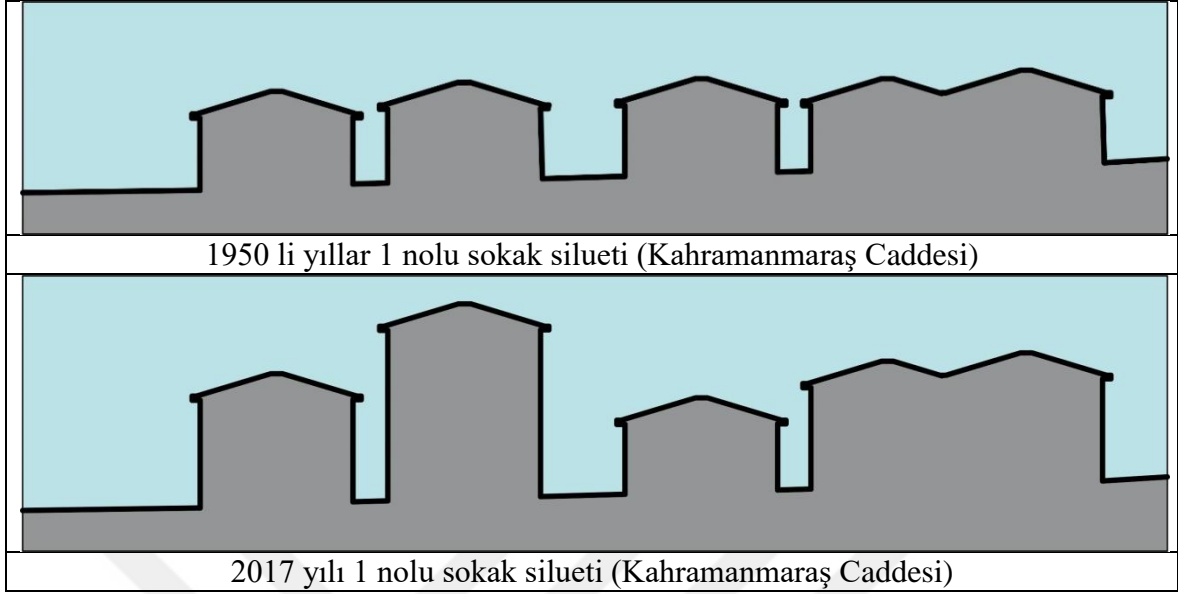
- 1 nolu sokak silüetindeki değişimler

571 ada 14/15, 12 ve 11 nolu parsellerdeki konutların kat yükseklikleri bir kat artmıştır; 2 nolu parseldeki yapı yeniden, 1 kat ticari+3 kat konut apartmanı şeklinde inşa edilmiştir.

Şekil 39. 1 nolu sokağın 1950 li yıllardaki genel görünüşü

Tablo 12. 1 nolu sokak silüetindeki değişimler

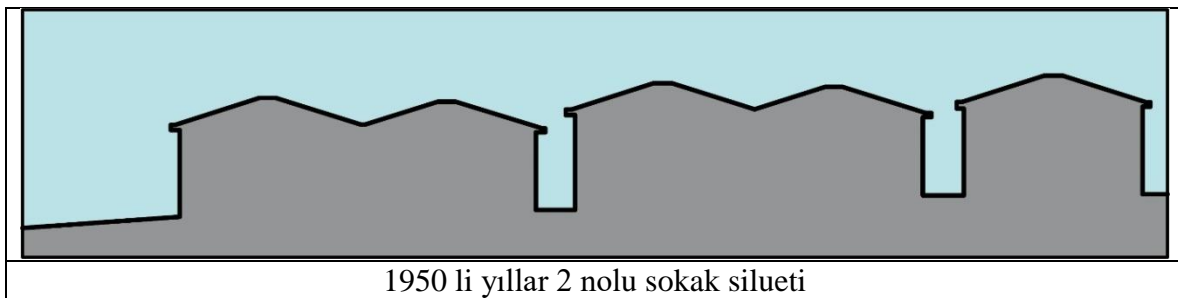
- 2 nolu sokak silüetindeki değişimler

570 nolu ada 14, 13, 6 nolu parseldeki yapıların kat yükseklikleri bir kat artmıştır; 12 ve 8 nolu parselde artış görülmemektedir.

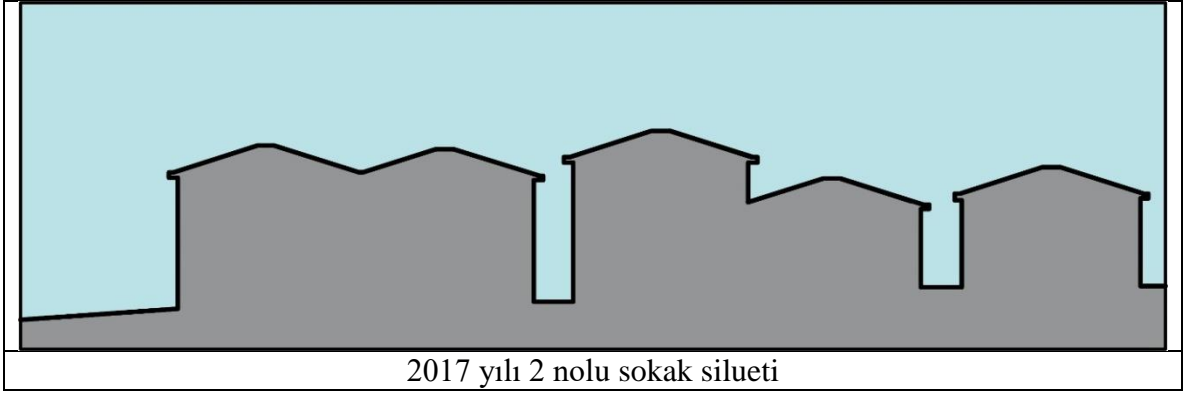

Şekil 40. 2 nolu sokağın 1950 li yıllardaki genel görünüşü

Tablo 13. 2 nolu sokak silüetindeki değişimler

Tablo 13'ün devamı

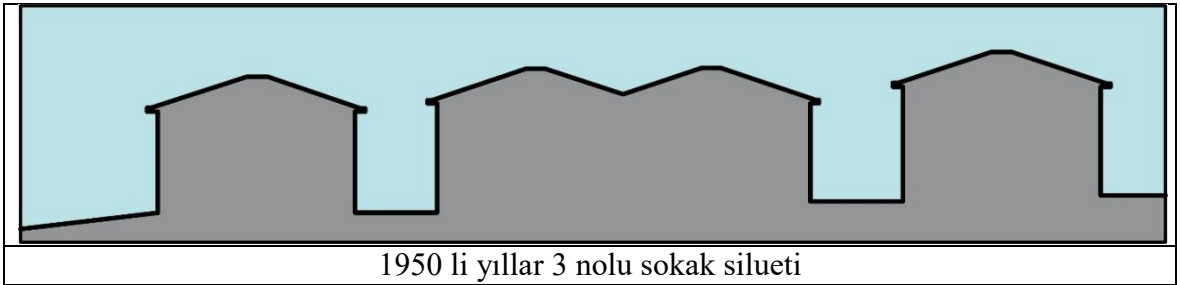
- 3 nolu sokak siluetindeki değişimler

569 nolu ada 1 ve 10 nolu parsellerdeki yapılar aynı yükseklikte kalmıştır; 7 ve 2 nolu parsellerdeki yapılarda birer kat kat artışı görülmektedir. 7 ve 10 nolu parseller arasında sonradan eklenen 8 ve 9 nolu parsellerde 4 kat konut olarak yeniden yapılaşma görülmektedir.

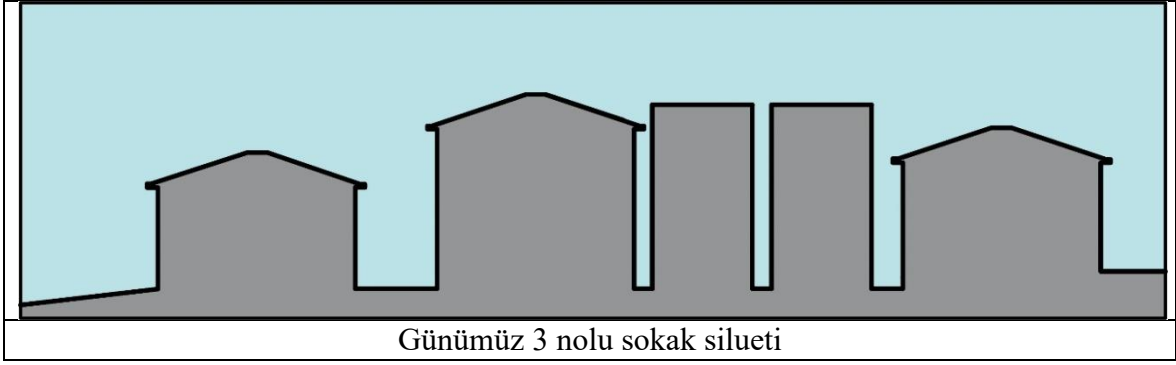

Şekil 41. 3 nolu sokağın 1950 li yıllardaki genel görünüşü

Tablo 14. 3 nolu sokak siluetindeki değişimler

Tablo 14'ün devamı

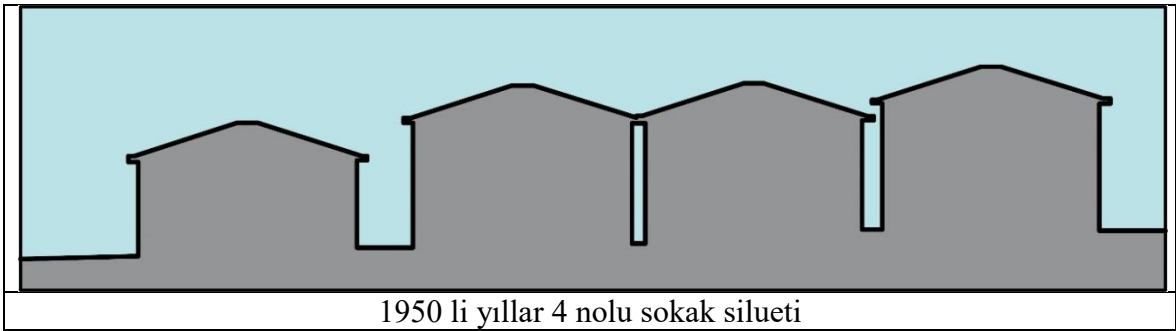
- 4 nolu sokak siluetindeki değişimler

568 nolu ada 9 ve 3 nolu parsellerde 1 kat,7 nolu parselde 2 kat kat artışı görülmektedir.5 nolu parseldeki yapı ilk günkü görünümünü koruyacak kadar özgündür.8 nolu parselde ise 3 kat konut şeklinde yeniden yapılaşma görülmektedir.

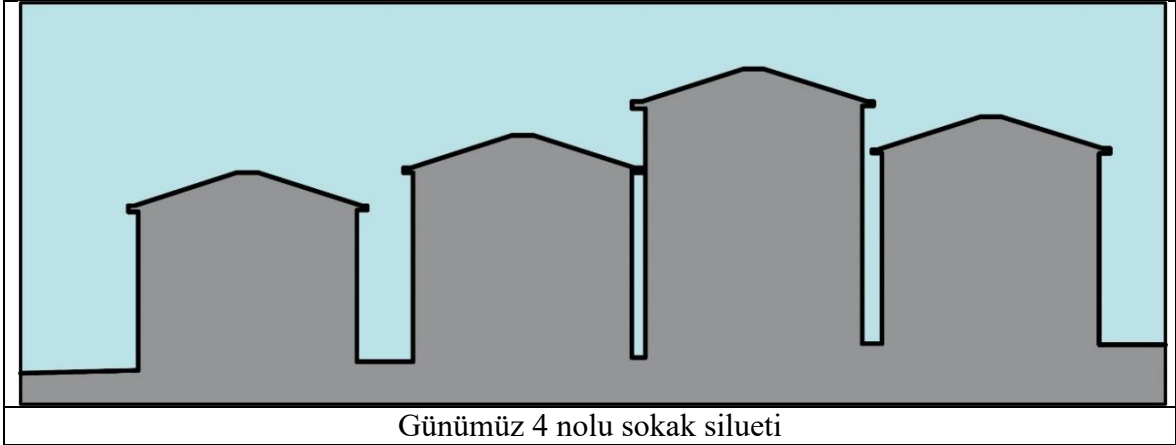

Şekil 42. 4 nolu sokağın 1950 li yıllardaki genel görünüşü

Tablo 15. 4 nolu sokak siluetindeki değişimler

Tablo 15'in devamı

- 5 nolu sokak silüetindeki değişimler

567 nolu ada 1 ve 2 nolu parseldeki yapılarda kat yüksekliklerinde değişim gözlenmemektedir.

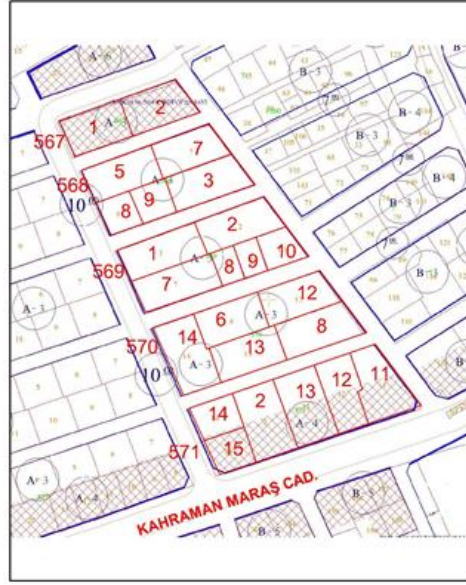

Şekil 43. 5 nolu sokak silueti

2.1.2.3. Üçüncü Aşama Yapı Ölçeğinde: 1950'i Yıllardan Günümüze Trabzon Yenimahalle Bahçelievler Tez Alanındaki Yapılarda Görülen Görsel ve İşlevsel Değişimler

1950'li yıllarda yapımına başlanılan Yenimahalle Bahçelievler müstakil konut alanı, Trabzon'da kooperatif olarak yapılmış müstakil konut alanlarının ilk örneklerindedir.

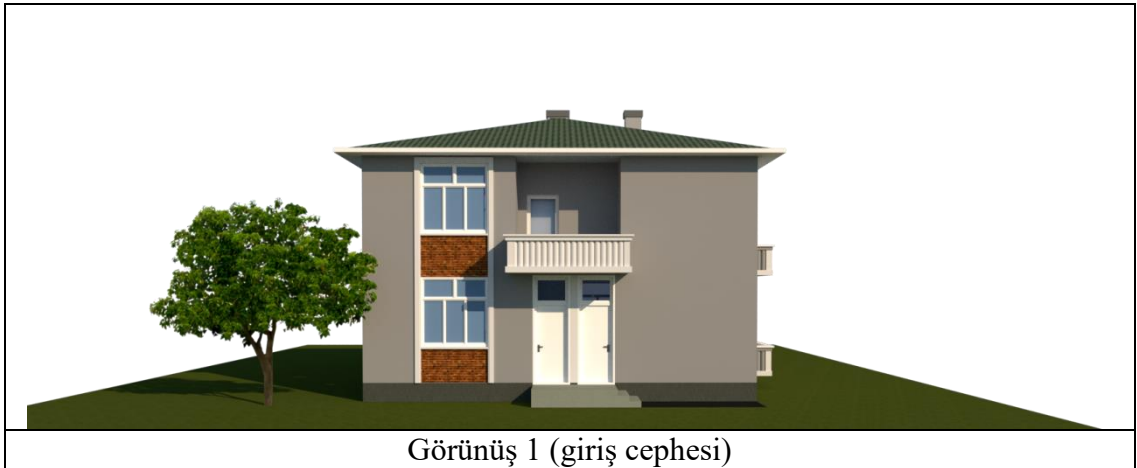
Tez alanında ilk yapıldığı günden bugüne korunan konutlar ve belediyedeki projeler incelenerek, alandaki konut tipi tespit edilmiştir.

Şekil 44. Tez alanı ada ve parsel numaraları

Çalışma alanı kapsamında 23 adet konut bulunmaktadır. Bu konutların 19 tanesi 1950 li yıllarda yapılan korunmuş ve değiştirilmiş olan konutlardır. 1 adet konut tamamen yıkılıp yerine konut ve işyeri şeklinde yeniden yapılmıştır. 3 adet konut ise alana sonradan yapılan farklı karakterde konutlardır.

Tablo 16. 1950 yılında uygulanan konut tipinin görünüşleri

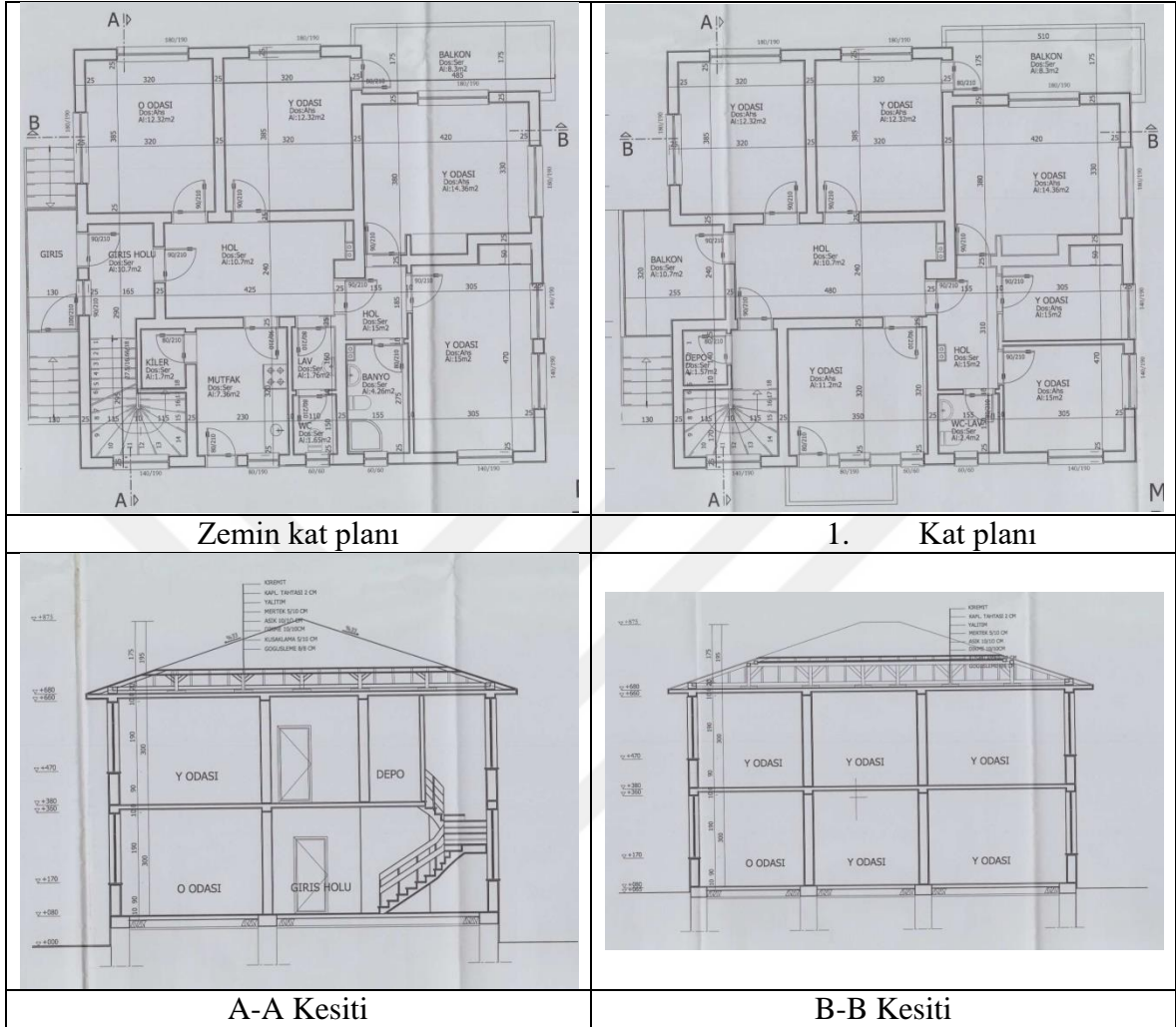

Görünüş 1 (giriş cephesi)

Tablo 16'nın devamı

Tablo 17. 1950 yılında uygulanan konut tipinin örnek planları ve kesitleri (Trabzon Büyükşehir Belediyesi Arşivi).

Konutun zemin katında 4 adet oda, 1 er adet mutfak, banyo, wc ve kiler bulunmaktadır.

1. katta 5 adet oda, 1 er adet banyo ve kiler mevcuttur. Toplam bina yüksekliği 80 cm. su basman yüksekliği + 600 cm.dir. Binanın çatısı %33 eğimle kırma çatı olarak tasarlanmıştır.

Yenimahalle bölgesinin geçirdiği kentsel değişim sürecinden etkilenen ve uygulandığı yıldan bugüne yapılan imar düzenlemeleriyle şekil değiştiren tez alanındaki konutlar, yaptıkları günden bugüne görsel ve işlevsel olarak birçok değişiklik geçirmiştir.

Tez alanındaki konutların geçirdiği görsel değişim; kitle (kat yüksekliği), cephe karakteri (orijinal cephe izleri, pencere tipleri, dış cephe rengi, balkon korkulukları) ve cepheye yapılan ekler (balkon kapama ve pencerelerde güvenlik önlemi); işlevsel değişimi,

konut dışı amaçla kullanılması ya da değişen yapılaşma şartlarına göre konut + ticari birimi olarak kullanılması yönüyle incelenmiştir.

Tablo 18. Tez alanındaki yapıların görsel ve işlevsel değişim kriterleri

GÖRSEL DEĞİŞİM	İŞLEVSEL DEĞİŞİM
<ul style="list-style-type: none"> • KİTLESEL <ul style="list-style-type: none"> * kat yüksekliklerindeki artış • CEPHE KARAKTERİ <ul style="list-style-type: none"> * cephe izleri * pencere tipleri * dış cephe rengi * balkon korkulukları • CEPHEYE YAPILAN EKLER <ul style="list-style-type: none"> * balkon kapama * güvenlik önlemi 	<ul style="list-style-type: none"> • Konut dışı işlevde kullanım • Konut +ticari birim olarak kullanım

- 567 nolu ada; 1 ve 2 nolu parsellerdeki konutlardaki değişimler
- 1 nolu parseldeki konuttaki değişimler

Tablo 19. 567 ada 1nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu (Kiprit kahveci arşivi, 2017).

Konutun 1950'lerdeki görünüşü	Konutun 2017'deki görünüşü
	

Yapı 2006 yılından itibaren rehabilitasyon merkezi olarak hizmet vermektedir. Yapının kat yüksekliği ve cephe çizgileri orijinal haliyle aynıdır; dış cephe rengindeki değişim, balkon kapatmaları ve pencerelerde alınan güvenlik önlemleri yapının geçirdiği görsel değişimlerdir.

Tablo 20. 567 ada 1 nolu parseldeki konuttaki değişimler (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

	
Dış cephede renk değişikliği	Balkon kapatma ve pencerelerdeki güvenlik önlemleri

- 2 nolu parseldeki konuttaki değişimler

Tablo 21. 567 ada 2 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

Konutun 1950'lerdeki görünüşü	Konutun 2017'deki görünüşü
	

1 nolu parseldeki yapıyla birlikte aynı tadilatları geçiren yapı, 2006 yılından itibaren rehabilitasyon merkezi olarak hizmet vermektedir. Yapıdaki görsel değişiklikleri; dış cephe rengindeki değişim, balkon korkuluklarındaki değişim, balkon kapatmaları ve pencerelerde alınan güvenlik önlemleri şeklinde sıralayabiliriz.

Tablo 22. 567 ada 2 nolu parseldeki konuttaki değişimler (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

	
Balkon korkulukları ve dış cephede renk değişikliği	Balkon kapatma, pencerelerdeki güvenlik önlemi

- 568 nolu ada 3, 5, 7, 9 nolu parsellerdeki konutlardaki değişimler
- 3 nolu parseldeki konuttaki değişimler

Tablo 23. 568 ada 3 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

Konutun 1950'lerdeki görünüşü	Konutun 2017'deki görünüşü
	

Konut olarak kullanılan yapının kat yüksekliği 3 kata çıkarılmıştır. Eskime ve bozulmaya maruz kalan yapının orijinal halindeki cephe izleri korunamamıştır. Yeni eklenen katla birlikte cephe izleri, pencereler ve balkon korkulukları değişmiştir. Dış cephe renginde de değişikliğe gidildiği görülmektedir.

Tablo 24. 568 ada 3 nolu parseldeki konuttaki değişimler (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

	
Kat yüksekliği değişimi	Pencereler, balkonlar ve cephe izlerindeki değişim, dış cephede renk değişikliği.

- 5 nolu parseldeki konuttaki değişimler

Tablo 25. 568 ada 5 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

Konutun 1950'lerdeki görünüşü	Konutun 2017'deki görünüşü
	

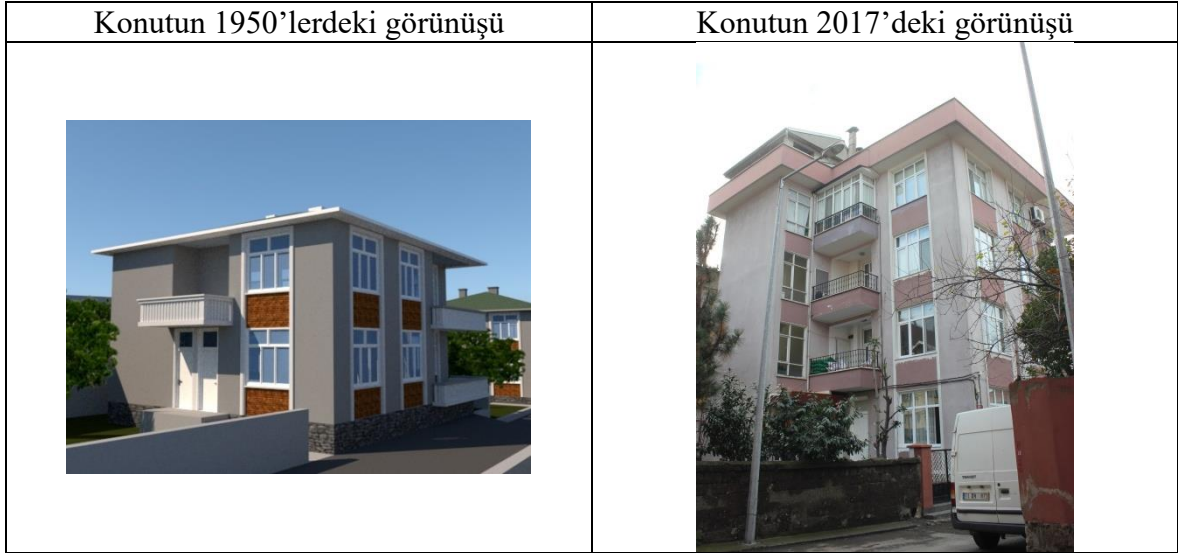
Konut olarak kullanılan yapı, orijinal halini korumaya devam etmektedir.

Tablo 26. 568 ada 5 nolu parseldeki konutun durumu (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

- 7 nolu parseldeki konuttaki değişimler

Tablo 27. 568 ada 7 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

Konut olarak kullanılan yapının kat yüksekliği 4 kata kadar çıkarılmış ve binanın formunda da değişiklik yapılmıştır. Rengi değiştirilen dış cephede, cephe izleri korunmaya

çalışılmıştır. Pencere ve balkon korkuluklarında değişikliğe gidilmiş, bazı katlarda balkon kapatma yapılmıştır.

Tablo 28. 568 ada 7 nolu parseldeki konuttaki değişimler (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

	
Kat yüksekliği ve cephe rengi değişimi	Pencerelerde değişiklik ve balkon kapatma

- 9 nolu parseldeki konuttaki değişimler

Tablo 29. 568 ada 9 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

Konutun 1950'lerdeki görünüşü	Konutun 2017'deki görünüşü
	

Konut olarak kullanılmaya devam edilen yapı, üzerine yapılan eklemelerle orijinal halinden oldukça farklı görünmektedir. Yapının kat yüksekliği 3 kata çıkarılmıştır ve cephe

izleri korunamamıştır. Bazı balkonlar kapatılmış, pencereler değiştirilmiş ve güvenlik önlemi alınmıştır.

Tablo 30. 568 ada 9 nolu parseldeki konuttaki değişimler (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

	
<p>Kat yüksekliğinde değişiklik ve balkon kapatma</p>	<p>Cephe izlerinde, pencerelerde, dış cephe renginde değişim ve güvenlik önlemi</p>

- 569 nolu ada 1, 2, 7, 10 nolu parsellerdeki konutlardaki değişimler
- 1 nolu parseldeki konuttaki değişimler

Tablo 31. 569 ada 1 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

<p>Konutun 1950'lerdeki görünüşü</p>	<p>Konutun 2017'deki görünüşü</p>
	

Konut olarak kullanılmaya devam edilen yapının kat yüksekliği ve cephe izleri korunmuştur. Yapının pencere doğramaları, balkon korkulukları ve dış cephe renginde değişikliğe gidilmiştir.

Tablo 32. 569 ada 1 nolu parseldeki konuttaki değişimler (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

	
Dış cephe renginde ve balkonlarda değişim	Pencerelerde değişim

- 2 nolu parseldeki konuttaki değişimler

Tablo 33. 569 ada 2 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

Konutun 1950'lerdeki görünüşü	Konutun 2017'deki görünüşü
	

Konut olarak kullanılmaya devam edilen yapının kat yüksekliği 3 kata çıkarılmıştır ve cephe izleri korunmaya çalışılmıştır. Dış cephe rengi, balkon korkulukları, pencereler değiştirilmiş ve güvenlik önlemi alınmıştır.

Tablo 34. 569 ada 2 nolu parseldeki konuttaki değişimler (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

	
Kat yüksekliğinde ve dış cephe renginde değişim	Pencere, balkonlardaki değişim ve güvenlik önlemi

- 7 nolu parseldeki konuttaki değişimler

Tablo 35. 569 ada 7 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

Konutun 1950'lerdeki görünüşü	Konutun 2017'deki görünüşü
	

Konut olarak kullanılmaya devam edilen yapının kat yüksekliği 3 kata çıkarılmıştır ve çatı katı da eklenmiştir. Cephe izleri korunmaya çalışılmıştır. Dış cephe rengi, balkon korkulukları, pencereler değiştirilmiştir.

Tablo 36. 569 ada 7 nolu parseldeki konuttaki değişimler (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

	
Kat yüksekliğinde değişim	Dış cephe rengi, pencereler ve balkonlardaki değişimler

- 10 nolu parseldeki konuttaki değişimler

Tablo 37. 569 ada 10 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

Konutun 1950'lerdeki görünüşü	Konutun 2017'deki görünüşü
	

Yapı işlevsel değişikliğe uğramıştır, özel bir firmanın ofisi olarak kullanılmaktadır. Orjinal halinin korunmaya çalışıldığı yapıda balkon korkulukları, dış cephe rengi ve pencerelerde değişiklikler görülmektedir. Yapının komşu parsellerinde yeni yapılaşmalar oluşmuştur.

Tablo 38. 569 ada 10 nolu parseldeki konuttaki değişimler (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

	
<p>Komşu parsellerdeki yeni yapılaşmalar</p>	<p>Dış cephe rengi, pencereler ve balkonlardaki değişimler</p>

- 570 ada 6, 8, 12, 13, 14 nolu parsellerdeki konutlardaki değişimler
- 6 nolu parseldeki konuttaki değişimler

Tablo 39. 570 ada 6 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

<p>Konutun 1950'lerdeki görünüşü</p>	<p>Konutun 2017'deki görünüşü</p>
	

Konut olarak kullanılmaya devam edilen yapının kat yüksekliği 3 kata çıkarılmıştır ve cephe izleri korunmaya çalışılmıştır. Balkon korkulukları, pencereler değiştirilmiş ve balkon kapatma yapılmıştır.

Tablo 40. 570 ada 6 nolu parseldeki konuttaki değişimler (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

	
Kat yüksekliğinde değişim ve balkon kapatmalar	Dış cephe rengi, pencereler ve balkonlardaki değişimler

- 8 nolu parseldeki konuttaki değişimler

Tablo 41. 570 ada 8 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

Konutun 1950'lerdeki görünüşü	Konutun 2017'deki görünüşü
	

Konut olarak kullanılan yapı, orijinal haline yakın durumdadır.

Tablo 42. 570 ada 8 nolu parseldeki konuttaki değişimler (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

- 12 nolu parseldeki konuttaki değişimler

Tablo 43. 570 ada 12 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

Yapı işlevsel değişikliğe uğramış, özel bir firmanın ofis binası olarak kullanılmaktadır. Orjinal halinin korunmaya çalışıldığı yapıda balkon korkulukları, dış cephe rengi ve pencere doğramalarında değişiklikler görülmektedir. Balkonlarda ve pencerelerde güvenlik önlemi alınmıştır.

Tablo 44. 570 ada 12 nolu parseldeki konuttaki değişimler (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

	
Yapının tadilattan önceki hali	Dış cephe rengi, pencereler ve balkonlardaki değişimler, güvenlik önlemleri

- 13 nolu parseldeki konuttaki değişimler

Tablo 45. 570 ada 13 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

Konutun 1950'lerdeki görünüşü	Konutun 2017'deki görünüşü
	

Konut olarak kullanılmaya devam edilen yapının kat yüksekliği 3 kata çıkarılmıştır ve çatı katı eklenmiştir. Cephe izleri korunmaya çalışılmıştır. Dış cephe rengi, balkon korkulukları, pencereler değiştirilmiştir. Pencerelerde güvenlik önlemi alınmıştır.

Tablo 46. 570 ada 13 nolu parseldeki konuttaki değişimler (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

	
Kat yüksekliğinde ve balkonlardaki değişim	Dış cephe rengi, pencerelerdeki değişimler ve güvenlik önlemleri

- 14 nolu parseldeki konuttaki değişimler

Tablo 47. 570 ada 14 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

Konutun 1950'lerdeki görünüşü	Konutun 2017'deki görünüşü
	

Konut olarak kullanılmaya devam edilen yapının kat yüksekliği 3 kata çıkarılmış ve cephe izleri korunmaya çalışılmıştır. Dış cephe rengi, balkon korkulukları, pencereler değiştirilmiştir.

Tablo 48. 570 ada 14 nolu parseldeki konuttaki değişimler (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

	
Kat yüksekliğinde değişim	Dış cephe rengi, pencereler ve balkonlardaki değişimler

- 571 ada 2, 11, 12, 13, 14-15 nolu parsellerdeki konutlardaki değişimler
- 2nolu parseldeki konuttaki değişimler

Tablo 49. 571 ada 2 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

Konutun 1950'lerdeki görünüşü	Konutun 2017'deki görünüşü
	

Bu parseldeki konut tamamen yıkılmıştır. Yerine imar planı şartlarına göre 1 kat galerili ticari +3 kat konut olmak üzere 5 katlı bina yapılmıştır. Yapının üslubu, bölgedeki konut tipinden tamamen farklıdır.

- 11 nolu parseldeki konuttaki değişimler

Tablo 50. 571 ada 11 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

Konutun 1950'lerdeki görünüşü	Konutun 2017'deki görünüşü
	

Konut olarak kullanılmaya devam edilen yapının kat yüksekliği 3 kata çıkarılmıştır. Cephe izleri korunmaya çalışılmıştır. Dış cephe rengi, balkon korkulukları, pencereler değiştirilmiştir. Pencerelerde güvenlik önlemi alınmıştır ve bazı balkonlar kapatılmıştır.

Tablo 51. 571 ada 11 nolu parseldeki konuttaki değişimler (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

	
<p>Kat yüksekliğinde değişim ve pencerelerde güvenlik önlemi</p>	<p>Dış cephe rengi, pencereler ve balkonlardaki değişimler</p>

- 12 nolu parseldeki konuttaki değişimler

Tablo 52. 571 ada 12 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

Konutun 1950'lerdeki görünüşü	Konutun 2017'deki görünüşü
	

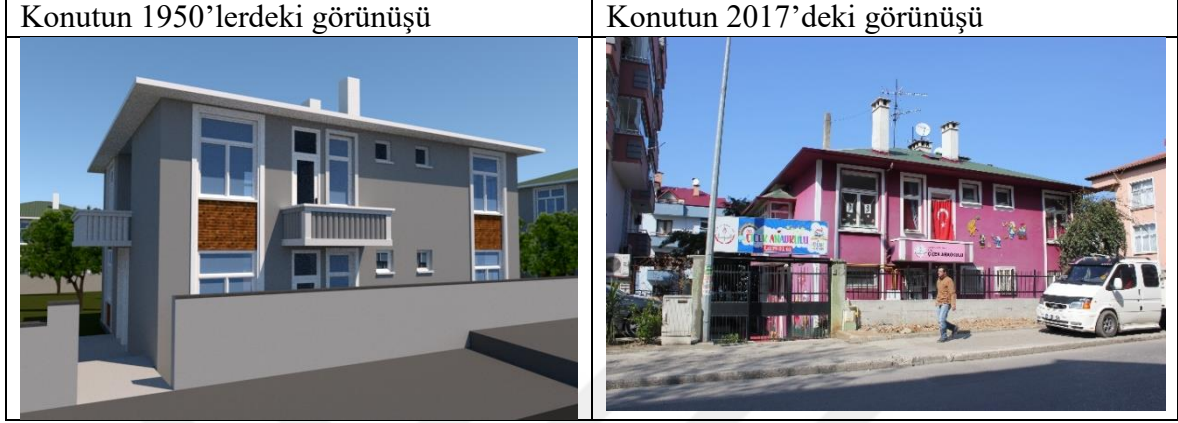
Konut olarak kullanılmaya devam edilen yapının kat yüksekliği 3 kata çıkarılmıştır. Cephe izleri korunmaya çalışılmıştır. Dış cephe rengi ve balkon korkulukları değiştirilmiştir.

Tablo 53. 571 ada 12 nolu parseldeki konuttaki değişimler (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

	
Kat yüksekliğinde değişim	Dış cephe rengi, pencereler ve balkonlardaki değişimler

- 13 nolu parseldeki konuttaki değişimler

Tablo 54. 571 ada 13 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

Yapı işlevsel değişikliğe uğramıştır ve anaokulu olarak kullanılmaktadır. Orijinal halinin korunmaya çalışıldığı yapıda balkon korkulukları ve, dış cephe renginde değişikliğe gidilmiştir. Bazı balkonlar kapatılmış ve pencerelerde güvenlik önlemleri alınmıştır.

Tablo 55. 571 ada 13 nolu parseldeki konuttaki değişimler (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

- 14-15 nolu parseldeki konuttaki değişimler

Tablo 56. 571 ada 14-15 nolu parseldeki konutun 1950 ve 2017'deki durumu (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

Konutun 1950'lerdeki görünüşü	Konutun 2017'deki görünüşü
	

Konut olarak kullanılmaya devam edilen yapının kat yüksekliği 3 kata çıkarılmıştır. Cephe izleri korunmaya çalışılmıştır. Dış cephe rengi, balkon korkulukları, pencereler değiştirilmiştir. Bazı balkonlarda balkon kapama yapılmış ve pencerelerde güvenlik önlemi alınmıştır.

Tablo 57. 571 ada 14-15 nolu parseldeki konuttaki değişimler (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

	
Pencerelerde güvenlik önlemi	Kat yüksekliği, dış cephe rengi, pencereler, balkonlardaki değişimler ve balkon kapatma

Tablo 58. Tez alanındaki yapıların görsel ve işlevsel değişim tablosu

ADA	PARSEL	YAPI GÖRSELİ	GÖRSEL DEĞİŞİM									İŞLEVSEL DEĞİŞİM
			KİTLESEL			CEPHE KARAKTERİ				CEPHEYE YAPILAN EKLER		
			Kat yüksekliği artışı			Cephe izlerinde değişim	Pencerelerde değişim	Dış cephe renginde değişim	Balkon korkuluklarında değişim	Balkon kapama	Güvenlik önlemi	
			Özgün hali kat adeti	Mevcut hali kat adeti	Eklenen kat adeti							
567	1		2	2	0	Yok	Yok	Var	Yok	Var	Var	Var (Rehabilitaston Merkezi)
567	2		2	2	0	Yok	Yok	Var	Var	Var	Var	Var (Rehabilitaston Merkezi)
568	3		2	3	1	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok	Yok (Konut)
568	5		2	2	0	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok (Konut)
568	7		2	4	2	Yok	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok (Konut)
568	9		2	3	1	Var	Var	Var	Var	Var	Var	Yok (Konut)
569	1		2	2	0	Yok	Var	Var	Var	Yok	Yok	Yok (Konut)

Tablo 58'in devamı

ADA	PARSEL	YAPI GÖRSELİ	GÖRSEL DEĞİŞİM									İŞLEVSEL DEĞİŞİM
			KİTLESEL			CEPHE KARAKTERİ				CEPHEYE YAPILAN EKLER		
			Kat yüksekliği artışı			Cephe izlerinde değişim	Pencerelerde değişim	Dış cephe renginde değişim	Balkon korkuluklarında değişim	Balkon kapama	Güvenlik önlemi	
			Özgün hali kat adeti	Mevcut hali kat adeti	Eklene kat adeti							
569	2		2	3	1	Yok	Var	Var	Var	Yok	Var	Yok (Konut)
569	7		2	3	1	Yok	Var	Var	Var	Yok	Yok	Yok (Konut)
569	10		2	2	0	Yok	Var	Var	Var	Yok	Yok	Var (özel ofis)
570	6		2	3	1	Yok	Var	Yok	Var	Var	Yok	Yok (Konut)
570	8		2	2	0	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok (Konut)
570	12		2	2	0	Yok	Var	Var	Var	Yok	Var	Var (özel ofis)
570	13		2	3	1	Yok	Var	Var	Var	Yok	Var	Yok (Konut)

Tablo 58'in devamı

ADA	PARSEL	YAPI GÖRSELİ	GÖRSEL DEĞİŞİM									İŞLEVSEL DEĞİŞİM
			KİTLESEL			CEPHE KARAKTERİ				CEPHEYE YAPILAN EKLER		
			Kat yüksekliği Artışı			Cephe izlerinde değişim	Pencerelerde değişim	Dış cephe renginde değişim	Balkon korkuluklarında değişim	Balkon kapama	Güvenlik önlemi	
			Özgün hali kat adeti	Mevcut hali kat adeti	Eklenen kat adeti							
570	14		2	3	1	Yok	Var	Var	Var	Yok	Yok	Yok (Konut)
571	2		2	5	Yıkılıp Yeniden yapılmıştır.	Var	Var	Var	Var	Var	Yok	Kısmen (Konut+İşyeri)
571	11		2	3	1	Yok	Var	Var	Var	Var	Var	Yok (Konut)
571	12		2	3	1	Yok	Yok	Var	Var	Yok	Yok	Yok (Konut)
571	13		2	2	0	Yok	Yok	Var	Var	Var	Var	Var (anaokulu)
571	14/15		2	3	1	Yok	Var	Var	Var	Var	Var	Yok (Konut)

3. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Kentin zaman içerisinde geçirdiği sosyokültürel ve sosyoekonomik değişimler yaşanan mekânın kimliğini doğrudan etkilemektedir. İnsanların en temel ihtiyacı sayılabilecek barınma ihtiyacını karşılayan konut değişen toplumsal şartlardan etkilenmekte, bu etkileşim koruma, bozulma ya da yeniden yapılaşma şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Değişimin kent ölçeğinden yapı ölçeğine kadar birbirine bağlantılı olduğunu konut üzerinden örneklendirerek anlatmak amacıyla yapılan bu tez çalışmasında kentsel değişim Trabzon Yenimahalle Bahçeli evler örneği üzerinden 3 aşamada incelenmiştir.

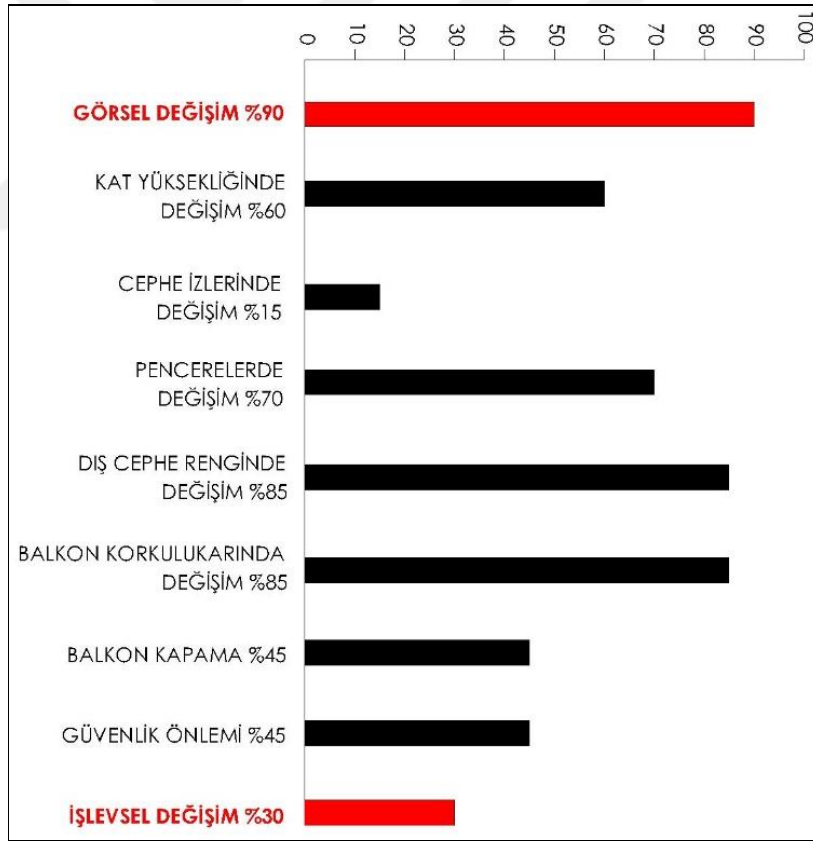
Birinci aşamada Yenimahalle ve çevresini oluşturan alanın,1950 sonrası Trabzon kentinin geçirdiği değişimlerin ne derece etki alanında kaldığı anlatılmıştır. Yenimahalle ve yakın çevresi 1950 öncesi Trabzon'un modernleşme döneminin başladığı tarihlerde, içinde bulundurduğu eğitim, sağlık ve spor alanlarıyla Trabzon için önemli ve kentleşme potansiyeli yüksek bir bölgedir.1950 sonrası kentleşme hızının artması sürecinde, özellikle Devlet Sahil Yolunun da tamamlanması ile Yenimahalle bölgesi yerleşim alanı olarak da önem kazanmıştır ve hızlı bir apartmanlaşma sürecine girmiştir. Devlet Sahil Yolu her ne kadar bölgenin ulaşımı için önemliyse de, mahallenin denizle ilişkisinin kesilmesine neden olmuştur. Bu da mahalleli için önemli olan denizle birlikte yaşama kültürüne zarar vermiştir. Yenimahalle bölgesi, Trabzon için önemli bir imge olan Hüseyin Avni Aker Stadyumu'nu kucaklar biçimindeki yerleşimiyle de Trabzonspor'la bütünleşmiş bir bölgedir. Fakat 2016 yılı itibariyle stadyumun, Akyazı bölgesine taşınması ile bölgenin belleklerdeki spor imgesi olma özelliği de zamanla kaybolmaya mahkûm edilmiştir.

İkinci aşamada Yenimahalle Bahçelievler konut alanında tez kapsamında incelenen tek ev biçimindeki 20 yapının bulunduğu parsellerin,1950 sonrası geçirdiği yapılaşma şartları ve bu yapılaşma şartlarının alandaki yapılaşmaya etkisi anlatılmıştır. 1970, 1977, 1984, 1989 ve 2002 yıllarında yapılan imar planları ve imar planı revizyonları sonucunda; yapılaşma şartları ayırık nizam iki katlı konut tipinden, ayırık nizam 3 kat ve Kahramanmaraş Caddesi üzerinde 4 kat olacak şekilde değiştirilmiştir. Yapılan bu imar değişiklikleri sonucunda alandaki mevcut yapıların çoğunda kat artışı olduğu hatta bir yapının tamamen yıkılıp farklı bir üslupta yeniden yapıldığı görülmektedir. Kat yüksekliği artan konutlarda binanın özgün çizgilerine sadık kalınmaması sonucu karaktersiz yapılaşmaya gidildiği, ayrıca bazı parsellerin bölünmesi sonucu alanda mevcut yapılarla

çok yakın mesafelerde yeni ve farklı üslupta yapılaşmaların olduğu görülmektedir. Sonuç olarak konut alanı orijinal dokusunu zamanla kaybetmiştir.

Üçüncü aşamada kent ve parsel ölçeğindeki değişimlerden etkilenerek farklılaşan yapı tek başına ele alınmış, alandaki konutların kendi içinde görsel ve işlevsel olarak geçirdiği değişimler incelenmiştir. Alandaki yapıların günümüzdeki hali, yapıldıkları dönemin üslubu ve işleviyle karşılaştırılmıştır. Yapının görsel değişimi; kitle (kat yüksekliği), cephe karakteri (orijinal cephe izleri, pencere tipleri, dış cephe rengi, balkon korkulukları) ve cepheye yapılan ekler (balkon kapama ve pencerelerde güvenlik önlemi); işlevsel değişimi, konut dışı amaçla kullanılması ya da değişen yapılaşma şartlarına göre konut + ticari birimi olarak kullanılması yönüyle değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak 1960 yılından günümüze kadar değişime uğrayan 20 konuttaki görsel ve işlevsel değişim yüzdeleri şöyledir.

Şekil 45. Tez alanındaki yapılar görsel ve işlevsel değişim yüzdeleri

Görsel ve işlevsel değişimler, kenti değişime zorlayan sosyokültürel ve sosyoekonomik etmenlerin birer sonucudur. Gelişen dünyada, zamanın şartlarına uyum

sağlama sürecinde, toplumsal koşulların getirdiği yeni yaşam formlarının konut ihtiyacını etkilemesi kaçınılmazdır.

Trabzon'un geçirdiği kentleşme sürecinin etkisi altında Yenimahalle Bahçelievler konut alanının geçirdiği görsel ve işlevsel değişimler de zaman faktörünün getirdiği uyum sürecinin sonucudur. 1950 sonrası yoğun göç ve hızlı kentleşmenin etkisiyle artan konut ihtiyacına cevap olarak düzenlenen kent planları, tez alanındaki yapılaşma şartlarının değişmesinde önemli bir etmendir. Yapıldığı dönemde 2 kat olarak düşünülen kat yüksekliği 3 kata, hatta Kahramanmaraş Caddesi üzerinde 4 kata kadar çıkarılmıştır. Bunun sonucunda alandaki bazı yapılar özgün cephe izlerine sadık kalarak tadil edilmiş olsa da, birçoğu mevcutla alakasız ilave katlarla özgün halini kaybetmiştir. Kahramanmaraş Caddesi üzerindeki bir yapı tamamen yıkılıp yerine tamamen farklı bir üslupta yeni bir yapı inşa edilmiştir. Ayrıca imar revizyonları sonucu yeni parseller oluşturulmuş ve bu parsellerde mevcut konutların üslubundan farklı ve mevcut konutlara çok yakın mesafede yeni konutlar yapılmıştır.

Tablo 59. Tez alanından kat yüksekliği değişime örnekler (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

	
<p>1950 lerde yapılmış özgün haline yakın örnek konut</p>	<p>İmar planları sonucu, konutun mevcut izleri korunmadan kat yüksekliği bir kat arttırılmıştır.</p>

Tablo 59'un devamı

	
<p>Maraş Caddesi üzerindeki konut tamamen yıkılmış ve yerine farklı üslupta yeni bir yapı inşa edilmiştir.</p>	<p>İmar planları sonucu, konutun mevcut izleri korunarak kat yüksekliği bir kat arttırılmıştır.</p>

Tablo 60. Tez alanına sonradan eklenen konutlar (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

	
<p>569/8-9 parsellerinde sonradan eklenen yapılar</p>	<p>568/4 nolu parselde sonradan eklenen yapı</p>

Eskime, bozulma, işlevini kaybetme ya da tamamen estetik kaygılardan ötürü bazı yapılar günümüz teknolojisinin sağladığı yeni malzemelerle tadil edilmiştir. Özellikle ahşap olan pencere doğramaları pvc pencerelerle değiştirilmiş, cepheye özgü tarzda beton balkon korkulukları yıkılıp yerine çoğunlukla alüminyum ya da demir malzemedeki yeni korkuluklar yapılmıştır. Dış cephe malzemesinde de yeniliğe gidilmiş, yapılar yeniden boyanmış ya da giydirme cephe malzemeleriyle kaplanmıştır.

Tablo 61. Tez alanındaki yapılardaki malzeme değişime örnekler (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

	
Pvc kaplamalı cephe	Taş kaplamalı cephe
	
Demir korkuluklar ve ahşap görümlü cephe kaplama malzemesi, dış cephe renginde değişim	Dış cephe renginde değişim

1950'lerden günümüze değişen yaşam şartları insanların yaşam biçimlerine de yansımıştır. Günümüz aile yapısının yaşam standartları değişmiş, bu da konutun mekân organizasyonuna yansımıştır. Tez alanındaki bazı konutlarda, konut içinde yeterli olmayan alanı genişletmek adına evlerin balkonları kapatılarak odalara katılmış ya da depolama için kullanılmıştır. Mekân kazanmak için yapılan bu eklemeler, konutların cephelerinde görsel değişime yol açmıştır.

Tablo 62. Tez alanındaki konutlarda balkon kapatma örnekleri (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

1950 sonrası değişen yaşam şartlarının günümüz sonuçlarından biri de zayıflayan komşuluk ilişkileri ve kaybolan mahalle kültürünün oluşturduğu sosyopsikolojik nedenlerden doğan güven kaygısıdır. Bu anlamda güvenlik önlemi almak amacıyla yapıların zemin katlarında pencerelerde ve balkonlarda demir parmaklıklar yapılmıştır. Bu da yapıların cephelerinde görsel değişime yol açmıştır.

Tablo 63. Tez alanındaki konutlarda güvenlik önlemi örnekleri (Kiprit Kahveci arşivi, 2017).

Yapıldığı dönemde az katlı bahçeli konut alanı olarak tasarlanan tez alanı, zaman içerisinde Yenimahalle'nin geçirdiği kentsel değişimler sonucunda işlevsel anlamda da değişikliğe uğramaya başlamıştır. Alan içerisindeki 23 adet yapıdan (3 ü sonradan eklenen konutlar) ikisi rehabilitasyon merkezi, ikisi de farklı sektörlerin özel ofis binası olarak kullanılmaktadır. Ayrıca Kahramanmaraş Caddesi üzerinde yıkılıp yeniden inşa edilen 4 katlı yapının zemin katı da galerili ticari birim olarak kullanılmaktadır.

Yapıldığı dönemde Trabzon için bir ilk sayılan Yenimahalle Bahçelievler Konut alanı için, geçirdiği değişim süreci içerisinde beklenen, alandaki özgün konut tipinin korunması ve yapılacak değişikliklerin cephe karakteriyle uyum halinde olması, yapıldığı ilk yıllardaki yoğunluğun ve konut dokusunun korunmasıdır. Fakat günümüzde, alandaki birçok yapının özgün görünüşünden uzaklaşması ve alana farklı karakterde yapıların eklenmesi sonucu, alanın özgün dokusunun kaybolduğu görülmektedir. Trabzon'da modern tarzıyla müstakil konut alanı olarak ilk sayılabilecek bir örnek olan tez alanında günümüzdeki mevcut durumunu, özgün haline dönüştürebilmek ve alanın dokusunu yeniden hissettirebilmek için iyileştirme çalışmaları yapılmalıdır. Öncelikle mevcut konut

tipinin sürdürülebilirliğini sağlamak için yapıldığı dönemin yaşantısının izlerini üzerinde taşıyan ve en az değişime uğrayan yapılar koruma altına alınmalıdır. Üzerinde özgün haline zarar verecek ekler taşıyan yapıların cepheleri temizlenerek, yapıldığı dönemdeki durumuna uygun hale getirilmelidir. Ayrıca bu alanın yaşaması ve yaşatılması için çevre halka sosyokültürel ve sosyoekonomik katkıda bulunabilecek şekilde, yapılarda yeniden işlevlendirilmeye gidilebilir, böylece yapılar çevreye sosyal, kültürel ve ekonomik katkı sağlayarak varlığını sürdürebilirler.

4. KAYNAKLAR

- Ataöv, A. ve Osmay, S., 2007. “Türkiye’de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım” METU JFA 2007/2.
- Bilgin, N. “Fiziksel Mekândan İnsani ya da İnsanlı Mekâna” Mimarlık 90/3.
- Düzenli, E., 2009. “Cumhuriyet Döneminde (1923-1960) Modernite Düşüncesinin Mekânsal Kuruluşu: Merkez –Periferi Dinamikleri Bağlamında Trabzon Örneği” Doktora tezi,KTÜ,Fen Bilimleri Enstitüsü,Trabzon.
- Ertürk, H. ve Sam, N., 2009. “Kent Ekonomisi” Ekin Basın Yayın Dağıtım ,Bursa.
- Gence, Ş., 2004. “Türkiye’de Konut Sorunu, Konut Sorununun Çözümünde Konut Kooperatiflerinin Rolü ve Eskişehir İlindeki Konut Kooperatiflerinin Sorunlarının İncelenmesi” Yüksek Lisans Tezi,Osmangazi Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü,Eskişehir.
- Göncü, N., 2007. “Kent Ögelerinin Kent Kimliği Üzerindeki Etkileri” Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü,İstanbul.
- İlgar, E., 2008. “Kent Kimliği ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği” Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi,Fen Bilimleri Enstitüsü,Eskişehir.
- Kaypak, Ş., 2013. “Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Markalaşması ve Marka Kentler” C.Ü. İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi.
- Kiper, H.P., 2004. “Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel-Kültür Değerlerinin Korunması-Türkiye Bodrum Örneği ”Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü,Ankara.
- Kiprit Kahveci ,G. Fotoğraf Arşivi
- Dikici Köseoğlu, B., 2009. “1950-1970 Yılları Arasında Yapılan Müstakil Konut Alanlarında Değişim: Konya Örneği” Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi,Fen Bilimleri Enstitüsü,Konya.
- Lynch, K., 1973. “Kent İmgesi” Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Özen Turan, S., 2009. “Bütünleşik Kentsel Koruma ve Ekonomisi :Trabzon Kenti Modeli” Doktora Tezi ,KTÜ,Fen Bilimleri Enstitüsü,Trabzon.
- Özten, Ö., 2010. “Gündelik Hayatın Mekanla ve Mekanda Evriminin ,Kentlerin Değişim Süreçlerini Yapılandırması: Levent Çeliktepe Örneği” Yüksek Lisans Tezi,İTÜ,Fen Bilimleri Enstitüsü,İstanbul.

Sahil, S., 1995. “Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Kültürel Ve Mekânsal Değişimin Başkent Ankara’dan Örneklenmesi “Uluslararası 7. Yapı ve Yaşam Fuar /Kongresi,Nisan, Bursa,Kongre Kitabı,55-64.

Sevim, A., 2009. “Türkiye’de Konut Politikaları Bağlamında Konut Sorunu ve Kentsel Koruma Alanlarına İlişkin Bir Değerlendirme” Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi,Fen Bilimleri Enstitüsü,İstanbul.

Şahin, N., 2010. “Kent Kimliği ve Değişim Sürecinin Kayseri Kenti Örneğinde İrdelenmesi” Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü,İstanbul.

Trabzon Büyükşehir Belediyesi Arşivi

Tekeli, İ., 2009. “Modernizm ,Modernite ve Türkiye’nin Kent Planlama Tarihi” Tarih Vakfı Yurt Yayınları ,İstanbul.

Turan, N., 1992. “Konut Sorununun Çözümünde Bir Alternatif Olarak Konut Kooperatifleri ve Eskişehir İlindeki Konut Kooperatiflerinin Sosyo-ekonomik Analizi.” Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Uludağ, Z., 2011. “Kamusal Alanda Yeni Bir Deneyim: Değişen Mekânsal Pratikler ve Ankara Cer Atölyeleri “ Mekan ve Kültür, Kültür Araştırmaları Derneği ,Ankara.

Ulu, A. ve Karakoç, İ., 2004. “Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi” Planlama TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını,2004/3.

URL-1, <http://www.gencgrafiker.com>, 20.03.2017

URL-2, <http://www.fotografindir.net>, 20.03.2017

URL-3, tr.pinterest.com, 20.03.2017

URL-4, www.youtube.com, 20.03.2017

URL-5, www.resimler.tv, 20.03.2017

URL-6, harikalardiyari.com, 20.03.2017

URL-7, yoldaolmak.com, 20.03.2017

URL-8, tarihiolaylar.com, 20.11.2017

URL-9, myu.blogcu.com, 20.11.2017

URL-10, pinterest.com, 05.04.2017

URL-11, [facebook/trabzondanostalji](https://facebook.com/trabzondanostalji), 23.11.2017

URL-12, homeoftrabzon.com, 10.04.2017

URL-13, mapio.net, 15.11.2017

URL-14, facebook/trabzonunyenimahallesi, 12.10.2017

URL-15, ekolinsaat.net, 02.11.2017

URL-16, panoramio.com, 02.11.2017

URL-17, hisse.net, 02.11.2017

Üstün Demirkaya, F., 2014. “Toplumsal Dinamikler Bağlamında Trabzon Kent Dokusunun Dönüşümü (Komnenos Hanedanlığı’ndan Cumhuriyet’e kadar),Doktora Tezi ,KTÜ,Fen Bilimleri Enstitüsü,Trabzon.

Yeşiltepe, M., 2008. “Ticaretin Kent Formu ve Yapısına Etkilerinin Trabzon Örneği Üzerinde İncelenmesi “Yüksek Lisans Tezi ,KTÜ,Fen Bilimleri Enstitüsü,Trabzon.

Yırtıcı, H., 1996. “Çağdaş Kapitalizmin Mekânsal Örgütlenmesi “İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları , İstanbul.

Zorlu, T., 2004. “Müstakil Konut Sitelerinde Değişim/Dönüşüm Sorunsalı ve Kimlik:Trabzon Örneği” Doktora Tezi,KTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü,Trabzon.

ÖZGEÇMİŞ

13 Mayıs 1987, Trabzon doğdu. Tefvik Serdar Anadolu Lisesi (2006), Uludağ Üniversitesi Mimarlık Bölümünü (2011) bitirdi. 2011 yılından günümüze Trabzon'da özel bir şirkette çalışmaktadır. Mimarlık dışında müzik, resim ve fotoğrafçılıkla ilgilenmektedir.

